

4555

Sindicatul Presei Române din Ardeal și Banat

Din trecutul revistelor și ziarelor dela noi.

**„SPERANȚIA“ (1869), „LUMINA“ (1872),
„BISERICA ȘI ȘCOALA“ (1887),
„TRIBUNA“ (1884 — 1912)**

de

Roman Ciorogariu

episcop, membru de onoare al Sindicatului

BIBLIOTECA ZIARISTICĂ

1934

3-4

227680

Sindicatul Presei Române din Ardeal și Banat

Din trecutul revistelor și ziarelor dela noi.

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201501448

**„SPERANȚIA“ (1869), „LUMINA“ (1872),
„BISERICA și ȘCOALA“ (1887),
„TRIBUNA“ (1884 — 1912)**

de

Roman Ciorogariu

episcop, membru de onoare al Sindicatului

BIBLIOTECA ZIARISTICĂ

1934

3-4

După patruzeci de ani*

»Biserica și Școala« împlinește patruzeci de ani de la înființarea ei. Nu va fi fără interes o reprivire asupra acestui trecut.

Propriamintre trebuie să începem cu germinalele din care s'a plăsmuit »Biserica și Școala« : sufletul tinerimei clericilor din Arad, din care a ieșit primul organ bisericesc de publicitate la românii ortodocși ciscarpatini, »Speranția«.

Aceasta s'a întâmplat așa :

Societatea de lectură a clericilor din Arad înființează la anul 1869 »Speranția«. »Foaia literaria-bisericească organul societății de lectură a teologilor români din Arad«. Foaia aceasta sub auspiciile superiorității școlastice, apare de două ori la lună, anume la 1 și 15 a fiecăreia luni, sub redacțiunea colegială a teologilor : Custante Gurbanu, Ioan Beseanu, Iustinian Cerneția și Georgiu Morariu. Spiritus rectorul acestei întreprinderi este clericul de cl. III Custante Gurbanu, regretatul pro-

* După patruzeci de ani de la apariția revistei bisericești »Biserica și Școala« din Arad, redactată de mine episcop din Oradea timp de 17 ani (studiu apărut în No. 1/1917 al revistei Biserica și Școala).

topop al Ienopoliei, dânsul și girează foaia »pentru redacțiune«. Prețul de abonament 4 fl. pe an.

Din motiv că n'au putut obține mai înainte »învoire din partea iurisdicțiunii politice« apare abia la 1/17 Februarie, în frunte cu cuvântul de deschidere adresat de redacțiune »Către onorați leptori«. În acest cuvânt spune, că activitatea societății de lectură întemeiată cu un an mai înainte, adecă în anul școlar 1867/8, a fost atât de mănoasă încât a obținut lauda superiorității școlastice și sigur încurajată de aceasta, înființează »Speranția« menită să fie »unu organu pentru a comunica fruptele deprinderilor noastre în cele ce se țin de literatura și cu deosebire de chemarea preotească«. La dosul acestei întreprinderi stătea profesorul primar de teologie de atunci Miron Romanul, care după mărturisirea Speranției (Nr. 22 a. 1871) »a stăruit din resputeri pentru a pregăti tinerimei un teren de activitate literară, ce i-a succes prin înființarea unei societăți de lectură și mai târziu prin înființarea acestui organ de publicitate, redigiat de tinerimea clericală«. La sprijinul lui Miron Romanul se asociază și profesorul Ion Goldiș, devenit la anul 1869 profesor de teologie.

Foaia nu se mărginește numai la publicarea frumoaselor lucrări literare din societatea de lectură, ci se estinde asupra întregii vieți publice românești. Foaia este escelent redactată, dar publicul clerical n'are simț pentru literatura bisericească și n'o abonează, așa sunt siliți a anunța sistarea.

Aceasta se întâmplă în vremea când ilustrul publicist Gheorghe Barițiu, scrie tinerimei scrisoare de laudă în care zice, că prin publicațiunea aceasta, tinerimea și-a câștigat mare merit în istoria ecleziastică

și »că este chiar rușine ca clerurile românești să nu fie în stare de a-și susține nici un organ de publicitate pe seama lor«. Trebuie mai bun atestat despre aprecierea activității »Speranței« decât primul nostru publicist ?

Redacțiunea necăjită de indiferentismul preoției, sistează foaia cu Nr. 22 din 15 27 Decembrie 1869 — prin un cuvânt duios de despărțire adresat »Cătră On. leptori«. In acest cuvânt muștră totodată publicul cu versul lui Andrei Mureșianu :

»La noi e putrăd mărul, nu-i mod de curățire«.

Urmează un an de pauză. Tinerimea însă nu se poate împăca cu soarta de a rămânea mută, când în ea clocotea dorul de a munci. Locul lui C-tin Gurbanu și ai săi, cari își terminaseră studiile teologice, îl iau urmașii lor.

În 10/22 Ianuarie 1871 reapare »Speranța« tot ca organ al societății de lectură, cu deviza expresă de a cultiva spiritul constituțional și a combate pe dușmanii lui și ai autonomiei noastre bisericești. Faptul, că fruntașul cetățean din Arad și asesor consistorial, Gheorghe Dogariu pune la dispoziția »Speranței« în chip de fundațiune 10 acțiuni de ale băncii de asigurare »Transilvania« în valoare nominală de câte 100 fl. dovedește, că a existat și o dorință din afară, de a vedea reînviată »Speranța«. Cele dintâi trei numere sunt girate de Gherasim Serb, actualul asesor referent episcopesc din Arad, ca redactor. Nrul al patrulea e deja girat de Mihaiu Sturza, regretatul paroh al Șepreușului — tatăl iubitului nostru medic Dr. Marius Sturza, — cu care atâtea speranțe s'au înmormântat când a trecut la cele eterne în floarea vieții. Intre colaboratori se ivește și Ioan Sla-

viciu, atras de prietenia contimporanilor săi clerici în institutul clerical din Arad.

În Nr. 19 apărut la 1 Octombrie 1871 se anunță, că Mihaiu Sturza absolvând cursul al III-lea se îndepărtează și din încredințarea superiorității școlare este înlocuit ca redactor de Vicențiu Mangra, care, atunci întrase în c. III teologic. În Nr. 23 din 1 Decembrie 1871 se jeluște V. Mangra în primul articol, că ar fi întimpinat greutăți din părți cari trebuiau să sprijinească foaia. Dar noi » în cursul progresului cătră scop nu ne-am împedecat și astăzi am ajuns acel moment plăcut când Speranția noastră e realizată iar interesele diecezei vor fi mai bine reprezentate prin apărerea noului organ oficios, despre care până acum numai atâta știm, că va apărea dela anul nou. Noi însă ne declarăm — zice mai departe redacția, — că dacă s'ar ivi unele păreri contrare, care ar fiți paralizarea intențiunei ilustrații Sale (Episcop Proc. Ivacicoviciu, Red) în privința noului organ și a decisului Ven. sinod eparhial: edarea Speranței o vom continua cu orice preț până când întreprinderea noastră va fi spriginită de simpatia și îmbrățișarea publicului român«. În Nr. 24 mai anunță nouă învitare de prenumerațiune. În acest număr aflăm circulara arhiepiscopului și metropolitului Andrei Șaguna, de sub Nr. 23 pres. et 1871 »Preacinstiților Părinți protopop și administratori protopopești din arhidieceză«. În această circulară marele arhieru spune: »după-ce m'am convins că foaia aceasta, »Speranția«, cuprinde și lățește cunoștințe temeinice, de care clerul și cărturarii noștri pot învăța științele lor bisericesti și școlare și cele istorice ale desvoltării Bisericei noastre, celei mult certate, care astăzi se bucură de o pozițiune de tignită și face înaintare în viața sa înlăuntru și în afară; și în fine după ce văd, cu bucurie, că amintita

foaie »Speranția« înaintează pe terenul bisericesc uni-
mea duhului întru legătura păcii și a bunei înțelegeri :
pentru aceea vin a trage atențiunea Preacinstielor voas-
tre la acest jurnal bisericesc, și a vi-l recomanda cu
aceea, că această hârtie arhierească se o comunicați
întregului cler, ca să țină foaia aceasta și să facă ca
și cărturarii și învățătorii noștrii să se pernumere la ia«.
Sibiiu 1 Decembrie 1871 et. Andreiu p. m.

Și ca să încurajeze și direct pe tinerii muncitori
în agrul literaturii bisericești, adresează consistorului
arădan următoarea scrisoare.

Nr. 337/pres.

Preavenerabil Consistor al Eparhiei aradane.

Ca un semn mic de complăcerea mea către redacți-
unea »Speranția« și către corespondenții ei Ioan Damsia
paroh și asesor și Vicențiu Mangra, trimit aci alătura-
tele cărți cu rugarea ca venerat acelaș se binevoiască
a le preda numiților domni din partea mea prin secre-
tarul consistorial. Sibiiu, 22 Noembrie 1871. Andreiu
m. p. arhiepiscop și metropolit.

Precum a văzut Gheorghe Barițiu din depărtare,
așa a văzut și marele Andreiu din Sibiiu, că aici în
Arad s'au aprins luminile culturai creștine într'o mo-
destă școală, care nici casă proprie nu avea ci-și muta
cortul dintr'o casă închiriată în alta. Și aici se mani-
festă mărima lui Șaguna, care îmbrățișează la sânul
său părintesc pe toți cei ce întră în agrul Domnului.
Și minunată coincidență, că el îl descopere mai nainte
din mare îndepărtare pe urmașul său de astăzi în
scaunul metropolitan, și-l încurajează.

Tot în acest Nr. rectifică știrea lansată în Nrul
precedent că dela anul nou va apărea un organ oficios

pentru dieceza Aradului și zice, că »Cauza luându-se le desbatere în ședința consistorului plenar arădan din 13 Decembrie se aleasă: Vicențiu Babeșiu, Ion P. Desseanu și Ioan Goldișiu, cari se formuleze un elaborat în această privință și acela în ședința consistorului plenar din 1872 să-l prezenteze spre aprobare«. »Speranția« mai apare apoi și în anul 1871 jumătate de an anume 14 numere tot sub redactarea lui Vincențiu Mangra, urmează apoi oficioasa »Lumina«.

Așa s'a oprit avântul tinerimei încoronat de recunoștința celor mai competenți bărbați ai vremurilor de atunci: Gheorghe Barițiu și marele arhiepiscop și metropolit Andrei Baron de Șaguna.

Vor rămânea veșnic o pagină frumoasă în istoria institutului nostru teologic acești doi ani de activitate literară a tinerimei clericale. Fără titluri academice, cea mai mare parte crescuți în gimnaziile streine, băeții aceștia sunt creațiunea institutului nostru, lumini din lumina lui Dimitrie Țichideal și Patriciu Popescul.

Cuvine-se lor hirotonire în istoria literaturii noastre bisericești.

* * *

Sinodul eparhial din 1872 decide editarea unui organ oficios diecezan pe baza unui program stabilit de însuși sinodul. Numele organului este »Lumina« și apare la 1/13 August 1872 ca »Foaia bisericeasca, scolastica, literaria și economica. Organu oficiale alu eparhiei române gr. or. aradane«. Apare de două ori pe săptămână, anume: Duminica și Joia, sub redactarea așesorului referent școlar Georgiu Popa.

Programul sinodal este publicat în loc de introducere în Nr. 1 al »Luminii« cum se și cuvine unei foi oficiale. El stă din 14§§-i și normează atât cuprin-

sul cât și partea administrativă, un adevărat »dienst reglement« sinodal. Gheorghe Popa o duce cu oficioasa până la 6/18 Maiu 1873, când anunță în Nr. 23, că la cererea d-sale motivată de greutatea postului ce-l ocupă, consistoriul plenar l-a dispensat dela redactare și a instituit de nou redactor pe profesorul Iosif Goldișiu. Acesta promite de întroducere, că va rămânea în sfera prescrisă de programa oficioasă și nu-și va pierde timpul cu fraze multe și a umple coloanele acestei foi cu dispute frivole, ci dimpotrivă va pune pont pe »elaborate și discursiuni de valoare în sfera literaturii bisericești, precum și asupra drepturilor organizațiunii și administrațiunii bisericești școlare«.

Intre aceste se face schimbare și în scaunul episcopesc. Episcopul Procopiu Ivacicoviciu este ales arhiepiscop și metropolit la Sibiu, iar la Arad îi urmează ca episcop Miron Romanul. Iosif Goldiș »din cauza multelor sale afaceri personale« se retrage dela foaie, iar noul episcop Miron numește pe Vicențiu Mangra de redactor al Luminei și Nrul 11 din 21 Februarie (5 Martie) 1874 îl scoate deja noul redactor Vicențiu Mangra. »Sunt două puncte ce-mi măresc sarcina — zice noul redactor — întâi programul foaiei și al doilea, opiniunea publică«. Promite că se va acomoda programului și se va nizuși să satisfacă publicul cetitor prin studiu continu.

Urmează iarăș schimbare în scaunul episcopesc, episcopul Aradului, Miron, este ales de arhiepiscop și metropolit în Sibiu, iar locul lui îl ocupă Ioan Meșianu, care se instalează la Dumineca Tomii din anul 1875 și acelaș sinod »din motive grave materiale« stinge »Lumina în 29 Iunie (11 Iulie) 1875, când apare ultimul număr al »Luminei«.

După o pauză de un an și jumătate, anume la

anul 1877 apare »Biserica și Școala«. »Foaia bisericească, școlastică, literară și economică«, care iese odată în săptămână: Duminică. Prețul abonamentului e 5 fl. la an. Primul Nr. apare în 30 Ianuarie (11 Februarie). Primul ei redactor este Vicențiu Mangra dela care își primește și numele și noul program, adică întreaga ființa ce s'a proiectat și pe pânzele oficialității.

În cuvântul către public zice redactorul V. Mangra: Biserica și Școala! »in hoc signo vinces«!

Spune apoi, ce e menirea bisericeii și a școlii și ce datorie avem »să formăm poporul, să-i inspirăm conștiința de sine, să-i perfecționăm mintea, să-i nobilităm inima și să-i asigurăm o pozițiune mai bună, un viitor mai fericit«!

»Am fi dorit — zice mai departe redacțiunea — și ne-am bucura din inimă dacă inițiativa în această acțiune ar fi luat-o alții cu mai multă experiență, și mai multă deprindere pe terenul social-bisericesc, și școlar; dar dacă n'au făcut-o, datoria noastră este se o facem noi, după ale noastre puteri, și iată noi nu pregetăm a-o face prin fondarea și edarea prezentei foi eclesiastice și școlaristice: »Biserica și Școala«. Pe baza acestor principii își formează apoi însuși programul, care îmbrățișează toată viața noastră bisericească, școlară literară și economică.

Foaia e excelent redactată și îmbrățișată de public. În invitarea de prenumerațiune pe anul 1878 redacția este în poziția de a scrie: »Incuragiați de sprijinul moral și material cu care publicul a binevoit se îmbrățișeze întreprinderea noastră, noi vom lucra și mai departe pentru cele două mari instituțiuni din viață, pentru biserică și școală«. Vicențiu Mangra redactează »Biserica și Școala« până la sfârșitul anului 1878, când

anuță că »cu începere dela anul nou — adecă 1879 — redacțiunea foaiei »Biserica și Școala« o va primi colegul sem. profesorul Aron Hamsea«.

Atât »Speranția« cât »Lumina« și »Biserica și Școala« lui Mangra apar în tipografia lui Ștefan Gyulai din Arad. Episcopul Ioan Meșianu înființează însă tipografia diecezană din Arad, și cu 1 Ianuarie 1879 »Biserica și Școala« apare în editura tipografiei diecezane, cu noul redactor Aron Hamsea, care încă în decursul anului 1879 primește în călugărie numele de Augustin. Augustin Hamsea redactează »Biserica și Școala« până la 31 Ianuarie (12 Februarie) 1882, anume 5 numeri, în Nr. 6 apare »Biserica și Școala« girată iarăși de profesorul Mangra care și-a primit în călugărie numele de Vasilie. Anume: Profesorul Augustin Hamsea devenind ales de așesor referent bisericesc în consistor și în aceasta calitate prea ocupat de agendele administrației nu poate prevedea și redacțiunea foii, precum se zice în anunțul redacției.

În anul 1883 apare »Biserica și Școala« scrisă cu ortografia Academiei Române, dar a trebuit încurând să o părăsească, căci episcopului și consistorului nu-i trebuia ortografia Academiei Române, și s'a dat lozinca, că profesorul așa trebuie să scrie cum îi poruncește acela care-l plătește.

Spiritul acesta este eternizat în notele cu cari s'au tipărit în foaie circularele consistoriale în Nr. 24, 30 și 31 din 1883.*) Așa s'a întâmplat de prof. V. Mangra din pricina conflictului de ortografie a trebuit să părăsească de nou foaia. Stărilor sale sufletești le dă ex-

*) Partea oficială se tipărea cu ortografie etimologică iar cea literară cu ortografia Academiei Române, ce nu se mai putea tolera din partea autorității oficiale.

presie în articolul »Steaua noastră conducătoare« din Nr. 58—1883 în care își alinează credeul cu care și-a luat adio dela foaie, spre a face loc iarăși asesorului consistorial Augustin Hamsea. Dela 1884 până la anul 1899 redactează »Biserica și Școala« neîntrerupt Augustin Hamsea.

În anul 1899 este ales de episcop Iosif Goldiș, odinioară și el fost redactor al »Luminei« care încredințează redactarea »Bisericeii și Școalei« iarăși întemeietorului ei: Vasile Mangra. Sinodul eparhial din anul 1900 însă îl alege pe V. Mangra de vicar episcopesc în Oradea-mare, de unde mai redactează foaia până la sfârșitul anului când își cere absolvirea și în locul lui este însărcinat cu redactarea subscrisul, care dela 1 Ianuarie 1901 o redactează neîntrerupt până în ziua de astăzi.

Dela cei 4 clerici, cari cu 47 ani mai înainte au intrat ca voluntari în armata spirituală a diecezei noastre, suntem acolo că într'un singur număr ni se înșiră falanga de voluntari cari decorează coloanele »Bisericeii și Școalei« de astăzi, toți meșteri mari ai condeului. Voluntari sunt și aceștia, deoarece din 800 Cor. retribuțiune redacțională nu se pot onora atâtea distinse condeie. Publicul însă a rămas acelaș, nepăsător, cum a fost cu 46 ani mai înainte, când a lăsat să succombe primaoră »Speranția« și cum e pretutindenea publicul românesc, bună oară cazul »Revistei teologice« din Sibiu.

Asesorul referent școlar, Dr. Gheorghe Ciuhandu și-a luat odată osteneala să facă statistica cetirei de carte a învățătorilor din districtul consistorului arădan unde credeam că avem pe cei mai aproape de isvorul cărților și a ajuns la următorul rezultat:

În anul 1909, din 392 învățători 19.6% n'au bibliotecă de fel; 32.4% au cărți dar n'au scrieri pedagogice; 34.4% au cărți eventual și pedagogice, dar n'au reviste pedagogice; 15.8% au cărți dar n'au scrieri pedagogice. E de însemnat, că aici sunt luați și acei învățători cari au d'abia numai câteva cărți chiar de nu ar fie ele pedagogice. Scrierile pedagogice, ce le au, sunt aproape exclusiv numai manualele de școală. Tot în acel an cetesc învățătorii următoarele reviste pedagogice:

1. »Cultura«	1 cetitor
2. »Foaia școlastică«	1 „
3. »Pedagogia experimentală«	4 cetitori
4. »Organul Reuniunii învățătoresți«	189 „
5. »Revista generală a învățământului«	3 „
6. »Vatra Școlară«	91 cetitori*)

din 329 învățători. De tot 289 cetitori

S'au mai cetit »Néptanítok lapja«, »Hunyad«, »Nemzeti iskola« și »Népoktatás«.

Dacă tabloul acesta s'ar complecta cu statistica lecturii preoțimei de mir și a intelectualilor, ne-am cunoaște pe deplin goliciunile și ne-am speria noi înșine de noi. Numai la țărani am afla mângăere, căci în aceasta clasă într'adevăr am aflat în 47 de ani un spor mare de cetitori.

Meritul acestui progres între popor este al »Tribunei« din Arad și al »Libertății« din Orăștie, cari au avut darul de a îndulci poporul cu cartea.

Subscrisul a avut ocaziunea a vedea la »Tribuna« câtă abnegațiune și jertfe au trebuit să se aducă până

*) După seria abonațiilor de Dr. Span, însă numai circa 38 cetitori.

la câștigarea cetitorilor căci numai prima mie de cetitori e grea, celelalte mii vin dela sine. Pe drumul acesta deschis au intrat mai apoi și alții, acum e vorba de spiritul religios-moral al popularizării, ca acest curent să rămână râul apei vii. Pentru popularizarea cunoștințelor religioase-morale, — râul apei vii — însă nu s'a adus jurfă, de aceea am rămas noi cu glasul celui ce strigă în pustie și vom rămânea cu zecile de meșteri mari ai condeifului, până când nu se va lucra la cultivarea cetitorilor.

Se fac atâtea fundațiuni pentru toți și pentru toate, numai la popularizarea științelor religioase-morale nu se gândește nimeni. Încercasem odată să înduplec pe un fondator să lase o parte din averea sa lăsamântară și pentru tipărirea cărților de popularizare. Omul meu stete surprins de ideea pe care o aflase frumoasă, dar îi părea ceva neobișnuit ce nu mai făcuse altul și încercarea mea rămase fără rezultat. Ian încercați și D-voastră la mai culți decât țăranul meu, să vedeți dacă va merge mai bine?

Da, stipendiile ne-au dat scriitori, dar de cetitori nu ne-am îngrijit; și până când cartea nu va deveni o necesitate sufletească a obștei, nici o întreprindere literară nu va succede. Pe lângă fiecare fundațiune de studiu ar trebui să existe și o fundațiune pentru popularizarea acestui studiu. Atunci n'ar rămânea păstorul științei fără turmă.

Pe lângă aceasta este iminentă, chiar un categoric imperativ, organizarea seminarelor noastre, slavă Domnului luată deja în programul I. P. S. D. metropolit Vasile Mangra, ca să se facă o renoire sufletească a viitoareii preoțimi.

Când vom avea toate aceste condițiuni de pro-

pagandă pentru cultura creștinească, atunci vom avea nu numai »conlucrătorii lui Dumnezeu«, scriitori, ci și cetitori, »farina lui Dumnezeu«, cum numește Sf. apostol Pavel, sufletul credincioșilor.

Ce a fost dar »Biserica și Școala« patruzeci de ani? Isvor de apă vie pentru sufletele setoase de adevăr și dreptate; cartea deschisă a istoriei culturale contemporane; tribuna discuțiilor publice asupra așezămintelor noastre bisericești și școlare; râu de îndrumări pentru cei ce cercă adevărul și dreptatea. — N'a fost bărbat mai de seamă în eparhie, care să nu-și fi spus cuvântul în coloanele acestei reviste, să nu treacă prin oțelirea luptei contra întunerecului.

Aceasta este convingerea noastră pentru trecut, dar nădejdea noastră ne promite și mai mult pentru viitor. Cine este încunjurat de atâția colaboratori tineri și se simte transpus în sufletul zilei de mâine, nu simte bătrânețe, din contră el rămâne un veșnic tinăr cum doresc eu să rămână »Biserica și Școala«, cu, ori fără de mine.

„Tribuna“ și tribuniștii

Octavian Goga, ziaristul

Am venit între D-Voastre cu părintească iubire să evoc pe limba bătrânească în acest neobișnuit loc pentru mine, duhul vremii ce a creiat epoca premergătoare Unirei naționale.

Incep cu o spovedanie¹⁾.

Eram atent la mișcarea literară dela »Luceafărul« al cărei suflet era tinărul poet Octavian Goga. Coincidența unei vacanțe la catedra de limba și literatura română dela institutul teologic-pedagogic din Arad, al cărui director eram, cu absolvența universitară a tinărului poet, mi-a sugerat gândul măreț să aduc la acea catedră lumină nouă în sfeșnicul »dacoromanismului« întru care s'a zămislit acea luminoasă școală din sufletul lui Țichindeal. Mă mai gândeam și la excelenta achiziție pentru »Tribuna«. Lucru mare, să se mire lumea de isprava mea. Aceasta era în anul 1905.

Dar am întârziat trenul. Invitarea mea nu l-a mai găsit în Ardeal. În urma apariției primului să volum de

¹⁾ Studiu scris în 7 Februarie 1932, când în sala teatrului din Oradea am sărbătorit pe O. Goga, care a împlinit 50 ani.

poezii își face și el apariția în București. Și era acolo bucurie mare de cel nou născut poet al suferințelor Ardealului. După această entuziastă primire în imperiul sufletelor dincolo de Carpați, se credea că acolo și rămâne. Iar eu mă resemnam, că nu mi s'a dat mie norocul de a-l sălășlui în Arad. Mângăiam pe cei dela »Tribuna« cari îl așteptau cu gura căscată, că »tot ne-om mai întâlni noi«. Mai târziu râdeam de naivitatea mea să fac un a-b-c al Aradului din cel ce era sortit să fie îndrumătorul unei lumi noi. Dar precum văd tot nu va scăpa de ursita sa de dascăl. In Pantheonul lui Carlyle e pedestal și pentru eroul a-b-c-lui.*)

Însă pe el nu l-au ispitit saloanele somptuoase, nici demnitățile strălucite ce-i surâdeau un viitor de aur în generoasa capitală a Românismului. Realitatea misiunii sale profetice l-a chemat la datoria aspră de luptător la fața locului unde clocotea »dorul moșilor și strămoșilor« trecuți de atâtea ori prin sabie și foc gata de-a izbucni din nou în faptele împlinirii lui. S'a înapoiat la Sibiiu unde i-s'a oferit postul de secretar general al Astrei și scotea »Luceafărul« adus dela Budapesta la Sibiiu.

»Asociațiunea Transilvană pentru literatura română și cultura poporului român« »Astra« de astăzi, e mult puțin cunoscută de generația nouă. Suntem chiar aievea întruniți aici sub numele ei, nu voiu insista în evocarea trecutului ei. Ea este Alma mater întemeiată la inițiativa Episcopului Șaguna la anul 1861, cu sediul în Sibiiu. In acest centru cultural s'a întrunit Blajul cu Sibiiul în grandioasa unitate sufletească ce a dominat viața socială dincoace de Carpați. Iar secretarul general îndrumător în epoca ei de înflorire era Octavian Goga cu strunele sale fermecate. Intre-

*) Aluzie la catedra din Cluj despre care se vorbea.

bați voi fiii și ficele de astăzi, pe părinții voștri, satele și orașele cari au văzut Astra în mijlocul lor, că ce au văzut în Astra lui Goga și ceilalți iluminați și vă vor răspunde într'un cor: întrinsa viața era. Viața reală în care fiecare s'a recunoscut pe sine însuși. Țăranul s'a văzut pe sine în fratele său intelectual, iar intelectualul pe sine în fratele său țăran. Iată frăția de cruce dintre țăran și intelectual, ce a rămas în agrăirea de »frăție« între român și român. — Acesta este ritmul societății robuste românești din Ardealul de altă dată, în deosebire de ritmul epileptic în care se sbate lumea foxtrotului de astăzi.

I.

După revoluția anului 1848 și absolutismul ce i-a urmat, soarta popoarelor din monarhie ajunsese la răspântii. Procesul constituțional se începe la 1860 când împăratul Francisc Iosif restabilește viața pseudo-constituțională prin diploma octobristă, iar prin patenta din 1861, impune constituția provizorie. În secret încep negocierile cu Francisc Deak pentru înjghebarea pactului dualistic. Pentru noi punctul nevralgic era Uniunea Ardealului cu Ungaria, cerută de maghiari pe moarte și viață (unio vagy halál). — Șaguna este conducătorul politic al Românilor. În fața tratativilor dintre monarh și maghiari, el convoacă în 1861 prima conferință națională la Sibiiu. Aici ia ființă partidul național.

Am observat o desorientare asupra epocii în care s'a pregătit ziua de 1 Decembrie 1918. O vorbărie de partid național, conferință națională, comitet național, memorandum, tribunism, fără înțelesul lor adevărat dar cu concluzii imaginare pentru bisericuțile lor politice de astăzi — mai ales din partea neofiților. Aceasta confuzie asupra unei epoci decisive în istoria neamului românesc produce zăpăceli în opinia publică

asupra trecutului apropiat. Cred că nimeni nu-mi va contesta competența de a zugrăvi icoana acelei epoci,

Ceeace sub iobăgie se numea plebe valahă tolerată în Ardeal, în era constituțională își schimbă numele, în partid național. Partidul național era sinonim cu națiunea română. După etica vremurilor de atunci tot neamul este membru natural al partidului național. Cine nu-i »naționalist« e »renegat« proscris din cadastrelul național. Această națiune română și-a ridicat corul mărturiei politice în Sibiiu, unde în 1881 a depus tablele legii ce se tâlcuește în limba constituțională: programul național. Conferința națională era reprezentanța suverană a națiunii constituită prin sufragiu din doi delegați de fiecare circumscripție electorală, având un comitet ce exercita puterea executivă a voinței naționale exprimată în hotărârile conferinței naționale — parlamentul și guvernul liber al națiunii române. În 1864 se restaurează Metropolia ortodoxă. În 1871 se înființează și »Albina«, banca națională a românilor din Ardeal. În definitiv Sibiiul era capitala în care pulsa inima Ardealului.

Uniunea Ardealului cu Ungaria s'a făcut peste capul nostru de către Coroană și »națiunea politică« maghiară, prin pactul dualistic încheiat la anul 1867. Naționalitățile s'au ales cu os de ros: legea naționalităților, în plus Șaguna a mai eluptat autonomia bisericii ortodoxe.

Partidul național s'a divizat în două curente. Curentul activist și pasivist. Intrarea în parlamentul din Budapesta, ori în semn de protest rezistența pasivă contra unirei Ardealului cu Ungaria prin abținerea de la alegeri. Șaguna, omul faptelor, era pentru activitate, doctrinarii urmând exemplul cehilor, pentru pasivitate. Decretarea pasivității a avut de urmare retragerea lui Șaguna din politică și eșecul pasivității.

Poporul nostru nu era copt pentru disciplina pasivității și fatalmente Ardealul era reprezentat în camera din Budapesta de minoritățile etnice, ca ele să făurească legi: de nobis sine nobis.

*

Șaguna a murit la 1873, dar n'au murit tradițiile lui. În scaunul mitropolitan i-a urmat moderatul altminteri bun român și diplomat subțire, Miron Romanul, însă stăpânul situației, era deținătorul tradițiilor șaguniene agreat de Sibieni, vicarul Arhimadrit Nicolae Popea, capul »pitigoilor« cum erau poreclii răs-vrățiții consistorului din Sibiu, cari cu ajutorul Brașovenilor de sub șefia lui Manole Diamandi înființează la 1884 Societatea pe acții a »Institutului tipografic«. Așa se naște în 1884 »Tribuna« din Sibiu, primul cotidian în Ardeal sub direcțiunea lui Ioan Slavici adus dela București din Cercul »Junimiștilor« literari. Peana fermecată a lui Slavici scoate de sub tipar o nouă limbă. Nu mai e nevoie să ne dovedim latinitatea din elementele etimologice ale unei limbi moarte, transcrisă în o »limbă pășărească« neînțeleasă de popor. Se desgroapă comorile limbei poporane. Frumosul, mlădiosul și dulcele graiu românesc ia formă literară. »Colonul roman« nu mai »talie palie și pusică lepore«, ci se îndulcește sufletește din minunatele povești ce-i aduce »Biblioteca poporală română« îngrijită de poetul Gh. Coșbuc, colaboratorul intern al lui Ioan Slavici. În scurtă vreme se grupează în jurul »Tribunei« tot ce este talent în Sibiu, Brașov, Blaj, Cluj, Orăștia, Crișana și Banat. Vasile Lucaci și Canonicele Bunea cu Slavici și Nicolae Popea în coloanele »Tribunei« simbolizează unirea celor două strane în lupta pentru neam și lege. În ordine genealogică am putea înșira aici toată ierarhia scriitorilor ardeleni, dela Ioan Slavici până la Octavian Goga. Lumina aceasta scriitorească

m'a atras și pe mine la »Tribuna« din Sibiu. Fatalmente »Tribuna« intransigentă fără măsură, rănește și unde nu era nevoie, cum e de pildă cazul Metropolitului Miron, Partenie Cosma, Mocioneștii, și mai câte o mitră vlădicească, ce provoacă legitimă repulsiune. Intrebat odată Manole Diamandi, patronul »Institutului tipografic«, ce caută între nebunii aceia dela »Tribuna«, le răspunde: »Pentru că D-Ta nu mergi în temniță cum merg nebunii aceștia. Temnițele sporeau zi de zi numărul nebunilor. Vorba vine, erau pe vremea aceea: nebuni, nebuni, dar mulți. În curând »Tribuna« devine organul partidului național. Ea este o putere.

Politica tradiționalistă a »Tribunei« agită chestia unui Memorand către împărat. O parte a națiunii, în-deosebi Banatul de sub conducerea lui Alexandru Mocioni se opune. Conferința națională din 1890 decide prezentarea Memorandului într'o indescrifiabilă agitație ce trece și în conferința din 1892, iar în 1893 se prezintă cu Memorandul la Burg, Ioan Rațiu, președintele partidului în fruntea delegației de 300 români intelectuali, preoți și țărani din întreg Ardealul și Banatul. Împăratul refuză primirea delegației. Guvernul ungar asmuță societatea ungară din orașe contra societății românești și se deslănțue vandalismele din Turda, Oradea și Arad: Devastarea casei lui I. Rațiu din Turda până în temelii, spargerile dela episcopia unită și vicariatul ortodox din Arad și maltratările deslănțuite prin toate centrele. După aceste vandalisme a urmat trimiterea în judecată a comitetului național. Curtea cu jurați din Cluj condamnă în 1894 la temniță grea dela 8 luni până la 5 ani. Era o vreme când eram »Vogelfrei«.

Deodată cu întemnițarea comitetului național se sting și viziunile nădejdilor în Împărat. Se mai vorbește în ironie de »drăguțul«, »bunul« și »milostivul«

împărat și de »Frantz Cătăramă« ca să nu i se zică pe nume, iar religia iubirei de neam se înalță la cer: se fac rugăciuni »pentru cei robiți«. Nu lipsesc nici naivitățile inerente masselor populare. De o pildă Talabur Melentie, din partea locului dela Vașcău, ia hotărârea eroică de a pârî pe împărat la Țarul Rusiei cu învitarea să vină și să facă dreptate poporului ca în 1848. Pâra dată pe poștă ajunge la Parchet, care cere informație dela solgăbirăul din Vașcău. Solgăbirăul îl dimitte ca pe un nebun, iar Talabur Melentie se jeluște; »făcură scăpat pe împăratu«.

Suferințele ajung la capacitatea lor de a naște profeți.

*

Octavian Goga a văzut lumina zilei la 1882 în Rășinari la picioarele marelui Ierarh Șaguna, cu fața către munții sfinți, și a crescut în brațele unei mame inspirate. În Sibiiu, copil de școală umbrat de gloria tradițiilor șaguniane a trăit emoțiile dramei sgu-duitoare de pe scena vieții reale; popor adunat la luptă mai mult pentru limbă și lege, decât pentru viață, martiri cari de bună voie merg în temniță pentru drepturile națiunii lor, — bea însuși, copil fiind, din paharul din care ei au băut. Și el este eliminat din liceu pentru purtare revoluționară.

Schiller a dramatizat o viziune în Wilhelm Tell. Octavian Goga nu este poetul stratosferelor. El a trăit drama poporului său. Poema lui e o realitate. Această realitate a vieții trăită explică sinceritatea ce transpiră în întreaga lui ființă. Octavian Goga este o odraslă din pomul vieții Ardealului.

«Idealurile nu sunt flori veștede din herbarul suvenirilor, ci pomul vieții». Cine gustă din acel pom nu moare, ci are viață de veci.

II.

După întemnițarea comitetului național, rămâne »Tribuna« din Sibiu steagul partidului. Eu aduc dela Ioan Rațiu din temnița Seghedinului, unde era cu Vasile Lucaciu și Coroianu, avizul de a se convoca un congres al naționalităților pentru manifestarea de solidaritate a naționalităților nemaghiare într'un front unic: »Convoacă și congresul naționalităților chiar în capitala țării, acesta va avea răsunet la care nu s'au gândit ungurii«. Congresul se întrunește la 1895 în Budapesta sub întreita președenție a lui G. Pop de Băsești, care tocmai atunci își ispășise la Vaț temnița de un an, sârbul Polit și slovacul Mudron. Adevăratul organizator și animator al acestui memorabil congres a fost agitatorul Vasile Mangra, alungat de curând dela catedra de teologie din Arad la ordinul guvernului. Pare-mi-se în »Pesti Hirlap« Iancsó Benedek descrie figura simpatică a călugărului agitator, încheind cu evocarea: »Mangra, Mangra, nu e locul tău între aceia, vino la noi«. Rău i-a cobit. S'a întâmplat și minunea aceasta, că Mangra să ajungă în tabăra lui Tisza. În politică nimic nu-i imposibil. Alianța naționalităților se încheie între tumultuoase încercări de zădărniciere din cari ne-am întors cu vânătași pe corp, noi cei ce apăram cu piepturile noastre intrările dela marea sală a hotelului Central din strada Váczi, unde voiau să-și forțeze intrarea peste noi gloatele de agenți sârbi aduși anume de guvern din Zombor, pentru a îneca congresul în scandal. *Iată nucleul mizei antante de astăzi.*

După acest congres a urmat grafierea întemnițării ce n'a mai emoționat pe nimeni, să se închine la pălăria lui Gessler. Comitetul național trece printr'o criză mocnită chiar din temniță în sânul comitetului național și se declară în marea criză pentru proprietatea »Tribunei« după eliberarea din temnițele Vațului

și Seghedinului. Ioan Rațiu, președintele comitetului pretindea dreptul de proprietate asupra »Tribunei« pe motivul că ar fi organul oficial al partidului, iar întemeietorii »Tribunei«, sibienii, brașovenii și emigrații Slavici — Brote — Albini, la cari s'au atașat și Vasile Lucaci din Sătmăr și arădaniii cu prietiniii lor din Banat, apărând dreptul de proprietate real al grupului tribunist. Acest urât proces s'a terminat prin biruința oficialității comitetului național. »Tribuna« intră în proprietatea partidului. Vechii tribuniști, Ioan Rusu Șirianu, Bogdan Duică, Chendi, sunt alungați dela redacția »Tribunei« din Sibiiu. După acest dureros procedeu se înființează la 1897 în condițiuni modeste »Tribuna Poporului« din Arad, sub direcțiunea lui Ion Rusu Șirianul. Aceste două ziare, cu mici tensiuni personale, duc împreună lupta națională până la 1903 când oficioasa »Tribuna« din Sibiiu își sistează apariția, iar independenta »Tribuna Poporului« din Arad ia numele de »Tribuna« și rămâne organul conducător politic al Românilor din Ardeal. Așa devine Aradul centru politic.

Tinera generație e nerăbdătoare. Aurel Vlad nu mai așteaptă hotărârea conferinței naționale, sparge plafonul pasivității și la alegerile din 1905 candidează la Orăștie urmat de tinera generație; reușește a fi ales pe un ciclu de scurtă durată. »Tribuna Poporului«, cu toți aderenții ei, intră în activitate.

*

Noi, lipsiți de fonduri și subvenții, o duceam greu cu »Tribuna« în Arad. În vara anului 1906 întâlnesc la Karlsbad pe Dumitru Sturza. Ii spun greutățile financiare cu cari luptăm. »Cu subvenții nu vă putem ajuta«, fu răspunsul, — »căci noi suntem aliații Monarhiei, subvențiile mai au desavantajul, că alimentează profitori pe nemuncite. Ridicați ziarul la nivel superior ca să aibă trecere la noi, și vă vom ajuta cu abona-

mente. Prin aceasta vă veți crește gazetari muncitori și veți face cunoscut Ardealul și în Regat». Am înțeles că suntem avizați la propriile puteri, la »noi înșine«.

Cu acest sfat am venit acasă. Ne-am hotărât noi comanditarii: Nicolae Oncu, Sava Raicu și eu, cu șefii redacției Ioan Rusu Șirianu și Sever Bocu, să riscăm un an. Dacă succede bine, dacă nu, plătim și închidem prăvălia. Vechii tribuniști, premeniți cu talentele tinere din jurul lui Octavian Goga, se concentrează în Arad. În curând redacția »Tribunei« devine o citadelă a scriitorilor, cu corespondenți aproape în toate capitalele. În București, Budapesta, Roma, Viena, Berlin și Paris și serviciu telegrafic de presă, iar în interior în toate centrele, până la sate.

Forma literară, concepțiile ideale, vigoarea muncii, îndrăsneala tonului, reflexia gândirii și simțirilor românești, temnițele prin cari trec nouii tribuniști, numele scriitorilor cu Octavian Goga în frunte, poate și ceva din ceea ce eram noi cari aduceam jerfa: peste tot un ziar, care părea a fi scris de o singură mână, amuțește prejudițiile cu cari eram întâmpinați la început și ne pomenirăm cu un tiraj la care nu mai ajunsese alt ziar din Ardeat, dar mai ales la un public cetitor extraordinar de mare; țărani la »Tribuna de Dumineca«, intelectualii la »Tribuna« cotidiană. A fost bun sfatul bătrânesc, dar mai bun Dumnezeu, care ne-a ajutat la acest succes moral și material.

Puși în picioare de acest succes moral, în 1909, ridicăm palatul »Tribunei« din fața episcopiei, cu cea mai modernă instalațiune tipografică, librărie și saloane redacționale, cum nici în vis nu-și închipuiau scriitorii noștri. La sfînjirea palatului s'a făcut praznic mare, la care s'a adunat »tribunimea« scriitoare și cetitoare din toate părțile Ardealului și Banatului, ca la o minune. La marele banchet dela Crucea-Albă, cade cuvântul lui

Octavian Goga ca un fulger din cer, ce aprinde fiori, dar arde. De-ași mai putea vedea odată fiorii aceia cari fac să nu mai simți și să nu mai vezi altceva decât că ești român, ca să zic cu dreptul Simion: »Acum slobozește pe robul tău, stăpâne!«

Aveam o lege a naționalităților considerate ca un petec de hârtie pentru noi, bun de șters ochii lumii streine cu ea; un program politic clădit pe autonomia națională, bun pentru a înfunda pușcăriile cu el. Nădejdea ultimă a ieșirii din aceste strâmtoni era drumul prin Berlin. Octavian Goga rupe peceții depe legenda protecționismului din afară, trasează linia dreaptă la București, centrul culturii românești. El face din chestia națională, chestie culturală ce unește pe tot românul în loznica »prin noi înșine«. »Insemnările unui călător« în cari își trasează Octavian Goga această linie dreaptă, sunt articolele publicate în »Tribuna«, în mare parte din Paris, de unde ne trimetea patru articole pe lună. Sunt vrednice a fi cunoscute de generația de astăzi. În acele însemnări veți afla mai mult decât îmi îngăduie mie timpul limitat al unui punct din programul de astăzi.

Această linie s'a trasat într'o vreme când deo parte încă nu se șterseseră cu totul urmele prejudiciului, că Ardealul e dascălimea lui George Lazar și se pretindea ca Academia română, din Ardeal să învețe și astăzi carte românească. Erau episcopi cari interziceau introducerea ortografiei de la Academie în școlile noastre. Iar de altă parte sistemul de maghiarizare forțată prin școală, inaugurat la 1879 e adus sub acoperiș prin legile școlare din 1907, cari infiltrează în sufletul tinerimei noastre altă cultură. Din această tensiune a două culturi mărginite, se naște cultura hibridă ce se furișă în sufletul tinerimei noastre cu vădita tendință de a-i strica sufletul.

Octavian Goga a trecut ca și copil prin pânzele

acestei vânătoare de suflete. În liceul de stat din Sibiu, spunea judecătorilor săi dela Curtea cu Juri din Sibiu, că îl persecuta un profesor. În mâhnirea nedreptății ce i-se face el reacționează: »domnule profesor eu am învățat«, iar profesorul îi replica: »n'am nevoie de știința ta, mie îmi trebuie sufletul tău«. Școala ungurească era o vânătoare de suflete. Din această experiență a tinerețelor sale, verificată de realitatea procesului psihologic prin care trece tinerețea dela universitățile ungare, Goga concepe pe hibridul român cu două suflete. Te mărturisești de bun român și nu te lapezi de neamul tău; bine, dar când gândirea și rosturile vieții tale sunt străine, și-ai pierdut sufletul românesc, fără a ști că aparții unei comunități sufletești streine, care nu este lumea ta. Octavian Goga poate a fost flagel pentru unii deviați, dar n'a dus o luptă personală de distrugere prin punerea chestiunii celor două culturi, ci a distrus o iluzie pentru a descătușa tinerețea de obezile streine și a o îndruma spre București, centrul culturii românești.

*

La 1906 se fac alegeri noi sub guvernul coaliției. În sfârșit conferința națională face deslegare de sub păcatul pasivității și intră în activitate. Într'o luptă, ce înfrunta teroarea și corupția, obținem 15 mandate dintre cari în județul Arad patru. Clopotele bisericilor românești crezute amuțite, s'au auzit acuș până la Budapesta. Argintul dela acele clopote era scânteia din sufletul lui Octavian Goga, »agitatorul« ideii naționale.

Kultur Kampful început în 1879 a izbucnit cu toată furia în 1907 cu prilejul legilor școlare Apponiane. O unanimă protestare dela vlădică până la opincă. În afară masele populare conduse de preoțime, se adună în meetinguri de protestare. În casa Magnaților, episcopii ambelor biserici românești înoiră vremurile mari

de solidaritate națională, și încheați într'un front unic, duc lupta parlamentară deschisă contra proiectelor de legi, într'o dramatică vibrație a duhului apostolic. În Cameră, mica ceată a parlamentarilor români trece prin vergile șovinismului sălbatec din parlamentul ungar. Fiecare lovitură fășnește noi forțe de rezistență. Este eroul necunoscut al Ardealului.

Fie-mi permis a intercala aici o paranteză de actualitate: Acest erou necunoscut care luptă bună a luptat în »Oastea creștină« condusă de »preoți cu crucea în frunte« n'are loc de odihnă cu creștineasca cruce pe pământul sfințit de mucenicia lui. Astăzi o ocultă agitatie religioasă nouă fără preoți, în care ea să fie perpetuu pontif al suveranității statului. Oculta aceasta vrea stat interconfesional. Stat fără religie. De suflete îngrijiască-se Dumnezeu. Acesta este paradisul epigonilor cari vor să distrugă biserica cu preoți. Istoria ingerilor căzuți se repeta.

Valurile acestor lupte ajung la masa arbitralului păcii dintre popoare din Haga. Umaniști sinceri din Anglia, Franța, Italia și de peste Ocean, își întorc privirile spre cele ce se petrec în Ungaria și vin a avea printre noi. Parlamentarii noștri agitatie chestiunea în conferințele interparlamentare. Se naște o literatură a Ardealului impilat. Scotus Viator între noi își culege date și impresii. Octavian Goga intră în simpatiile lui personale, este invitat și găzduit în casa lui din Anglia, o prietenie pentru relațiile noastre externe, ce-și are dreptul de a fi încadrată între acțiunile de cucerire a simpatiilor pentru poporul românesc. Astfel am ieșit din fașele milogirei înaintea împăratului și ne-am afirmat maturitatea politică. Toate aceste au pus cercurile guvernante în fața dilemei de a renunța la ideea de cucerire a naționalităților, ori a se expune unei intervenții externe, dar ei nu s'au gândit la posibilitatea

desnodământului din 1918, ci la accelerarea procesului de anihilare a naționalităților sub ocrotirea triplei alianțe, care ținea și regatul român legat în belciugul alianței sale. La această politică de extirpare a naționalităților, Ungurii aveau nevoie de o mână de fier și mâna s'a găsit în persoana contelui Tisza Istvan.

Alegerile parlamentare din 1910 le face acest extraordinar om, despre care contele Czernin afirmă în cartea sa »Im Welt Krieg«, că în fanatismul său de rasă, a zădărnicit orice încercare de conciliațiune cerută de gravitatea situației. Nu i-a trebuit teritor din corpul regatului român, ci numai subjugarea lui economică, pe care o reeditează astăzi urmașii săi din Budapesta sub titlul sugestiv de »confederație economică«. Din teritoriul Austriei ar fi dat României toată Bucovina, dar din teritoriul Ungariei nici o palmă de pământ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mai nainte a intrat în tratative cu partidul național pentru renunțarea la programul național considerat ca revoluționar și pentru încadrarea noastră în partidele ungurești. Incercarea e eșuat. Cei puțini câți s'au aruncat în brațele lui Tisza au fost declarați trădători și au urmat alegerile feroce din 1910.

În aceste alegeri, Octavian Goga candidează în cercul Chișineului unde noi abia aveam o majoritate de 200 voturi românești, dar cu cari am răzbit în alegerile trecute să alegem pe regretatul Ion Rusu Șirianul. Stăpânirea a pus candidatura nababului conte Wenkheim Ladislau. Noi lucrăm între popor cu volumul poeziilor lui Goga, ei cu mită de bani, băuturi, tauri și veri pentru satele de pe domeniul lui Wenkheim și al arhiducelui Iosif. Socodorul avea cele mai multe voturi. Era acolo »domnul notar« tip, George Varga care ademenea oamenii cu taurii și vierii grofului. Octavian Goga s'a prezentat într'o Duminecă în

comună. S'a dus la biserică unde spre uimirea oamenilor a cântat frumos priceasna, pe podobii. Judecata populară fu gata: »Domnule notar, dacă cântă și groful priceasna în biserică ca domnul Goga, îl alegem pe el«. Dar cordoanele militare tot storc o majoritate de câteva voturi pentru groful Wenkheim. Dela aceste alegeri Banfiane și Tiszaine a ajuns »Domnul notar« pe scena teatrului din București.

În aceste alegeri regiunile românești sunt asediata de armată, alegătorii șarjați. Din acest războiu electoral abia mai ies 5 deputați din partidul național român, mica ceată ce a dus lupta parlamentară până la eliberarea din 1918.

*

După înfrângerea aceasta a urmat procesul de »primenire« deschis de Octavian Goga în coloanele »Tribunei«. Prin primenire se înțelege întregirea comitetului național cu elemente tinere, inspirate de ideea culturii naționale și a independenței. Acest curent de primenire primește în botez numele de »oțeliști«. Nu era aceasta o revoluție a armelor, ci o revoluție de idei.

Eu eram pregătit la urmările acestei mișcări. Bunul meu prietin, prof. univer. și mai apoi președinte al Academiei Române, Ion Bianu, vine pe la Arad și-mi comunică, cum la o recepție dela Palat, Regele Carol a declarat ostentativ: »Tribuna« nu face politica mea; suntem dar sacrificați și îmi recomandă să facem din »Tribuna« revistă literară ori să luăm în comandă ca acoperire în fața comitetului național, doi prietini din comitetul național, unul din Blaj și altul din Arad. Dar situație nu mai era în mâna noastră. Era chestie de onoare să nu ne lăpădăm de cei ce și-au pus sufletul în această »tribună«, legată de sufletul nostru, și chestie de convingere, că e necesar un organ independent

de tutela oficialității. Urma să cădem pe câmpul de onoare. Istoria crizei dela »Tribuna« din Sibiu se repetă.

O critică apărută în »Tribuna«, impută desorganizării din comitetul național eșecul alegerilor comunale și județene ce au urmat celor parlamentare. Comitetul național sesizat de această notă critică, vede în ea o leziune a disciplinei de partid și procede la sancțiuni față de »Tribuna«. Cât ai bate în palmă află fonduri pentru a-și cumpăra casă și tipografie în Arad pentru noul ziar »Românul«, pus sub direcțiunea dlui V. Goldiș. Acesta își aduce gazetari împrumutați din București, iar »oțeliții« se concentrează în redacția »Tribunei« și începe lupta om la om, de se credea că-i prăpăd între noi. Din disciplina arcană a comitetului național dl Goga creiază pe »Tabu« de pomină.

Că am ajuns eu pe indexul trădătorilor nu e de mirare, căci trebuia să primesc pe comisarii și miniștrii cari îmi inspectau școala și aveau relații oficiale cu vicarul episcopesc din Oradea, trecut în tabăra guvernului unguresc, vicar care în relațiile lui oficiale era pendent de centrul episcopiei din Arad. Trădarea mea era motivată în șoptele că vreau vlădicie, deși toată lumea știa de suspendările mele, și cunoștea ucazul lui Apponyi, după care »purtarea mea nu acoperea interesele statului ungar« și așa era exclus ca eu în Ungaria să pot fi episcop. Dar să ajungă și Octavian Goga pe indexul trădătorilor — era adevărată minune. S'a întâmplat și această minune, grație unei mistificări. A nume ministrul Kristoffy divulgase că dl Octavian Goga i-a cerul cercul electoral al Hălmagiului. »Românul« a prins vorba ministrului și Octavian Goga fu dat gata de trădător. Atâta i-a trebuit poetului suferințelor noastre, ca să plece cu proximalul tren la Budapesta și să-și invite adversarii la o înfățișare înaintea ministrului Kristoffy. La înfățișare era și dl Al. Vaida Voevod. Văzând

Kristoffy pe dl Goga, declară între martori: Nu domnul acesta a fost la mine, ci altul înalt la statură, oacheș și cu ochii albaștri. Bine, așa dar nu-i Goga trădătorul, dar atunci descrierea fizionomiei se potrivea la Sever Bocu, — haid' cu Bocu în duba trădării. După multă hărțuială s'a adevărit că falsul Goga care s'a oferit lui Kristofy, era un ofițer român reformat pentru datorii din armata Monarhiei. A fost un genial ofițer de stat major, Dumnezeu să-l ierte, că a murit după războiu.

Noi scoteam »Tribuna« de Paști în câte 18 pag. cu perlele scriitorilor de dincoace și de dincolo de Carpați. »Românul« a adus chiar pe Caragiale să le scoată și lor un mare număr de Paști. Era mare vâlvă la »Românul« cu achiziția lui Caragiale. Un »fruntaș« ilarian, din Banat îl bătea pe umeri: »Bine faci domnule scriitor că vii pe la noi să ne ajuți contra afurișilor ăștia de »oțeliți«. Din unele ca aceste, Caragiale înțelesese situația. Mi s'a ajuns și mie, înainte de a ne cunoaște, un răvaș dela Caragiale cu descântecul pretinsei mele poftă de mitră vlădicească. Caracteristic pentru sufletul lui bun, că după ce ne-am cunoscut, nu știa cum să mă îmbunească. Dela Arad s'a dus în Italia de unde mă mai mângăia cu o afecțioasă ilustrată, iar la serbarea semicentenară a Astei în Blaj, mă ia de nou: »Zău nu pe tine te-am înțeles sub termită... măă (la ei toți erau tu și măă), da mare hoțoman e Lați ăsta«. Eu mă gândeam la Lați, că trebuindu-ne-a nouă asta? Dl Goga a răspuns la această provocare cu mobilizarea scriitorilor din București cu cari a aranjat feerica șezătoare literară, ce a adus în extaz lumea tribunistă concentrată în Arad din toate părțile. O splendidă demonstrație culturală cum nu s'a mai văzut în Ardeal. Caragiale încă n'a pus în oglindă epigramele ce i-le-a dedicat Cincinat Pavelescu în acea

șezătoare, dar nu știam unde eră să-l mângâi și eu pentru cele ce le-a încasat el dela Cincinat.

În Brașov apare broșura d-lui A. Vaida Voevod: »Mangra, Tisza și Tribuna«, broșură tipărită în zeci de mii de exemplare. În ea eram băgat și eu. Broșura se încheie cu un călduros apel adresat d-lui Goga să se lapede de »Tribuna«. Acesta, frumos, convingător, respinge oferta, iar eu în altă broșură »Spre prăpastie« mă apăr de pretinsul meu mangrism.

În vreme ce noi ne dădeam cu broșurile în cap, redactorii celor două ziare își agitau revolverele încercate. Aradul era în fiorii atentatelor.

În aceste momente critice intervin Bucureștii. Și noi și ei suntem conjurați în scrisori dela oameni suspuși din București ca să încetăm ostilitățile. După această presiune morală a oamenilor cari țineau la noi și noi la ei, urmează delegația d-lui Constantin Stere ales anume pentru relațiile sale amicale cu dl Goga și cu mine. El vine ca prietenul nostru, avea însă misiunea de a stinge focarul primejdios din Arad »Tribuna« care nu făcea politica regelui Carol. Firește că el n'a putut sta în Arad două săptămâni în tratative deschise cu factorii politici, grație libertăților cetățenești din Ungaria, cum concludé un cetățean minoritar al nostru în »Magyar Kisebbség«, ci grație prealabilei înțelegeri dintre guvernul român și ungar care a profitat de ocazie ca să scape de cel mai temut agitator, ce era »Tribuna«.

Dl Stere a venit la Arad în vremea când dl Goga era în temnița de stat din Seghedin. Tovarășii mei de comandă, răposatul de pie memorie Nicolae Oncu, în agonia boalei lui trupești și sufletești, iar celălalt, Sava Raicu, îngrijorat de finta la care era luată din Budapesta, banca »Victoria«, al cărei director era, nu mai voiau să ducă lupta. Am rămas singur. Trebuia să

aleg între școală și »Tribuna«. La »Tribuna« mi se ofereau alți comanditari gata de a aduce jertfe bănești pentru menținerea ei. Mi-am dat însă seama ce înseamnă deoparte părăsirea școlii în care făceam educația preoțimei și a învățătorimei, iar de altă parte răspunderea materială și morală pentru continuarea luptei. Înainte de a mă decide voiam să văd pe dl Goga. Când am spus dlui Stere, că plec la Seghedin să-l văd pe Goga, mi-a trimis noaptea pe cap pe Oncu să mă împiedece de a pleca, și nu s'a dus dela mine până nu i-am promis, că nu plec în acea dimineață, dar fără Goga tot nu fac nimic.

În cursul desbaterilor a venit la Arad și bunul, blândul și de toți iubitul poet George Coșbuc. Se puneau nădejdi și în influența lui morală asupra celor însălbătăciți în luptă. El nu s'a amestecat în tratative. Făcea cercetări în martirologiu la Minorități. A venit și la mine să-i dau isvoare de ale noastre. Când l-au văzut adversarii că umblă pe la mine, busna pe el. Omul lui Dumnezeu a plecat mâhnit de ce a văzut în Arad, povestindu-și cu scârbă, pățania în București.

Eu nu mă puteam împăca cu gândul să predau steagul nostru »Tribuna«. Am încercat să ies din comandită, dar nici comanditarii nu mă deslegau, nici Stere nu primea o pace fără mine. Însfârșit sub această forță majoră m'am decis pentru o fuziune onorabilă. Prealabil am declarat d-lui Stere: »N'am voit și nu vreau să fiu conducător politic, eu am făcut și fac politică culturală. Nu cer alta pentru mine decât satisfacție pentru bănuielile ce mi-se aduceau.« — »Da-ți dau eu satisfacție — ripostă dl Stere.« »A nu, nu D-Ta m'ai bănuț, că n'am gânduri curate, ci comitetul național: el trebuie să-mi dea satisfacție.« — »Ce satisfacție să-ți dea?« — »Să mă aleagă el însuși în comitet (eu nu primisem nici mandatul de de-

putat, ce mi se oferea la timpul său, nici n'am optat la comitet din considerațiile către poziția mea de director al școlii mele). »Da, da, da, dar . . .« »Nici un dar, aceasta este condiția sine qua non. Fără această primenire căreia are să-i urmeze primenirea generală, nu e pacea sufletească necesară la restabilirea raporturilor de colaborare între noi.«

Așa s'a încheiat pacea Stere.

Comitetul național convocat telegrafic ratifică pacea, mă cooptează în comitet și mă invită la ședință. Eu fac declarația că întru în comitet cu programul cultural al »Tribunei«. Solidaritatea partidului național era restabilită prin jertfa »Tribunei« despre care cu drept cuvânt s'a zis: Cu jertfe s'a înființat, cu jertfe s'a susținut și apoi pe sine s'a jertfit pentru unitatea națională.

Pe cine îl iubește Dumnezeu, îl ceartă. Așa ne-a certat Dumnezeu și pe noi ca să ne aducă la rezonul unirei sufletești în fața evenimentelor din Balcani în 1913, a tentațiilor lui Tisza de capitulare în 1913—1914, a încercărilor de sub războiu, a revoluției țărănești din 1918, a zilei de 12 Octombrie din Oradea și a celei de 15 Octombrie din Budapesta, a zilei de 1 Decembrie 1918 din Alba Iulia, a revoluției comuniste și a zilei de 4 August din Budapesta. Ce a fost în luptele noastre omenesc, s'a stins. În istorie se pomenesc numai creațiunile indivizilor și generațiilor. Sunt fericit că la bătrânețile mele când mă pregătesc de calea la »casa tatălui meu« pot muri împăcat și cu cei certați și cu conștiința curată. Dacă mai e cineva supărat în sinele său pe mine, să o spună ca să mă împac și cu el creștinește. Două specii de oameni sunt de compătimit. Cei ce se rușinează de sărăcia lor și cei ce nu se știu împăca. Primiți această învățătură dela mine.

A rămas singur regretul după numele »Tribunei« ce simboliza intransigența luptei naționale. Inșiși cei ce puneau disciplina de partid mai presus de revelația sufletească din »Tribuna«, spuneau că numele simbolic nu trebuia părăsit, ci adus sub comanda comitetului, însă »și duo dicunt idem non est idem«. Numai o »Tribună« a tribuniștilor este »Tribuna« adevărată.

Dar numele »Tribunei« nu s'a stins nici de atunci din suflete. El s'a reînnoț pe vremea neutralității în București, în Basarabia pe vremea pribegiei, în Sibiu, în Oradea pe vremea revoluției și până astăzi mai știu eu pe unde, ca simbol al ideii naționale. Un misionar din extremul Orient spunea odată că în unele regiuni era întimpinată misiunea creștină de către indigeni cu »Iisus«, »Iisus«. Acesta era punctul de orientare ca pe acolo au mai trecut misionari. Așa sunt și eu în trecerile mele prin provinciile ardelen și bănățene tot »Uncheașul« întimpinat și de copiii tribuniștilor de altă dată cu salutul: »Tribuna, Tribuna, Goga«. Iată ce este tribunismul: tradiția luptei intransigente pentru ideea națională.

Procesul psihologic de perfectă asimilare în gândirea românească nu e terminat. Mai sunt ipoteze împrumutate din gândiri streine de noi. Ori pe ipoteze nu se poate clădi unitatea națională. Noi nu prășnuim un fetiș ci o idee generoasă care și-a aflat întruparea în purtătorul ei în epoca mesianică și care ca o săgeată trece prin vremile luptelor epice și la vârsta lui de 50 de ani scrie pe frontispiciul României noi Crezul Românesc. Iată religia iubirei de neam a domnului Goga.

Luminata Universitate din Cluj în acord cu patrioticul guvern îi înființează o catedră pentru profesarea acestei credințe. Prin aceasta se deschide o pa-

gină nouă în cartea neamului. Aceasta este povestea prăznuirii noastre de astăzi.

Să ne rugăm lui Dumnezeu ca această pagină să fie cântecul fericirii neamului românesc.

III.

La sfintele sărbători de Crăciun, se adună toată lumea creștină dela cap încoronat până la cerșitor în jurul ieslei din Vifleem, să se închine sfintei familii din care s'a născut Mesia și să ia din duhul de sfințenie al vieții familiare. Din acest duh s'a format familia creștină. Dați-mi voie să vă duc de încheiere la familia creștină din Rășinari, care ne-a dat pe poetul Octavian Goga. Tata preot cu frica lui Dumnezeu în suflet și ucenic al Marelui Ierarh Andreiu Șaguna, omul de inimă ce-și nobilitează odraslele sale cu suflarea sa sfântă. Văd cu ochii mei sufletești și în frica lui Dumnezeu, preoteasa și dascălița satului; talent scăpărător; într'o vreme când limba franceză era o raritate la noi, ea se inspiră din literatura franceză; versată și în literatura germană, ea rămâne în tradițiile cărturărești ale familiei sale. Ea este o esteta a moravurilor și manifestațiunilor de viață românească. O preteasă a cultului național. Priviți figura vânzătoare a domnului Octavian Goga cu ochii lui grăitori, mișcările lui vii, energice, glasul lui metalic, și veți avea icoana mamei lui înaintea D-Voastră. Veți înțelege și patrimoniul lui sufletesc. Tatăl plâpând moare tânăr. I-a precipitat moartea, pierderea fiicei sale Cornelia, poetă și ea în concepția mare a poeziei lui Tavi, — îmi spunea D-na Goga, pe care tatăl simțitor nu o putea uita nici în bucuria ce avea de ceilalți copii, toți trei buni și talentați. Credința acestei mame o ține la leagănul și mormintele ei scumpe din Rășinari unde își așteaptă răsplata cerească pentru

viața afierosită rânduielii dumnezeiești de a-și iubi soțul și a crește fii buni. Cuvine-se celei ce-și așteaptă sfârșitul creștinesc, prinos de recunoștință din partea celor ce cinstesc pe fiul ei cel iubit. E cea mai plăcută mireasmă ce-i pot aduce astăzi d-lui Goga.

Cum a fost organizată „Tribuna“

Președinția Sindicatului mi-a cerut o complectare de amănunte din viața internă a redacției celui mai vajnic ziar din Ardeal. N'am la dispoziție cărțile »Tribunei«. Scriu din memorie și însemnări dela chivernisitorii casei »Tribuna« de pe vremurile începutului ei, părintele protopop al Aradului Traian Vașian și contabilul George Nichin, pe pecetea autenticității.

Iată dela început două figuri interesante din viața »Tribunei«. Părintele Vașian a rămas lângă mine în bine și în rău de când mi-a fost elev. S'a atașat și la Tribuna cu tot sufletul său bun. El i-a câștigat adăpost când s'a așezat la Arad și după aceea a făcut vremelnic pe casierul, controlorul și toate serviciile utile ziarului, când a fost nevoie a girat și cambiile Tribunei. La el n'a fost numai devotament platonic, ci exprimat în reală prestațiune stăruitoare. Toate în cinste fără un ban de retribuțiune. Acesta e tipul voluntarilor dela »Tribuna«.

Acest intern voluntar ne-a adus în 1903 pe fostul elev la religie Gheorghe Nichin, de contabil. Micuțul nostru Nichin tot mic a rămas la talie, dar munca, cinstea și inima lui l-au făcut mare în încrederea și

stima tuturor mici și mari câți au trecut prin redacția Tribunei. N'a fost un cui în mecanismul administrativ, ci un suflet din sufletul »Tribunii«. Dar mărturisească de sine. Datele cerute mi le comunică cu data de 28 Decembrie 1933 însoțite de următoarea tânguire după »Tribuna«: »Adresa I. P. Sfinției Voastre a umplut sufletul meu de o bucurie nespuse de mare. Am crezut că »Tribuna« a fost uitată de toți și pentru totdeauna. Simt și acum că s'a făcut o mare nedreptate cu sistarea ziarului »Tribuna«, iar trecerea palatului Tribuna în mâni streine, constituie o și mai mare nedreptate, o impietate. Mi se strânge inima de durere când trebuie să trec pe lângă acest palat. S'a scurs o bucată mare de vreme de atunci, evenimentele s'au schimbat foarte mult, dar ura și răutatea omenească stăpânesc și acum. Durere, nu s'au găsit fonduri pentru răscumpărarea acestui palat, de pe frontispiciul căruia nici intemperiiile vremii n'au putut șterge firma. Reînființarea ziarului »Tribuna« a fost încercată de mulți, dar n'au putut reuși decât să-i împrumute titlul«. La oamenii aceștia mici cari au inimă și fac servicii mari unei cauze mari, nu se prea gândesc favoriții sorții. Suum cuiquae. Dl Nichin face parte din galeria vrednicilor dela »Tribuna«. De mult aștept să-i girez această recunoștință binemeritată.

Dela cel mai mic trec la cel mai mare: Nicolae Oncu. Acest om de o bunătate proverbială, cult și cinstit, care a întemeiat »Victoria« și »Casa națională« din Arad, membru în comitetul național și fost deputat, leaderul societății aradane, cu legături familiare și prietenești peste Carpați, și-a pus în cumpănă toată autoritatea sa morală pentru »Tribuna«. N'a avut stare și alinare până nu s'a zidit palatul »Tribunei«. Fiecare zi o încheia seara cu vizita la »Tribuna« unde revedea gestiunea zilei și țesea planuri de expansiune cu cari

ne surprindea. Fiecare din aceste vizite însemnau o piatră fundamentală pentru »Tribuna«. În mâna lui binecuvântată toate succedau. Toate câte s'au făcut la »Tribuna« printr'insul s'au făcut. Iată și voluntarul dela cârmă, fără plată, plin de duh creator.

Ajutorul lui în cele comerciale era Sava Raicu contabilul dela »Victoria« pe acele vremuri. Cele dintâi cambii ale »Tribunei«, când noi nu aveam garanții de credit, le-a girat el prin tatăl său Dumittu Raicu și Moise Ilie, plugari înstăriți din Arad, prin concursul său de legături cu parohia din Arad s'a ridicat și casa națională. Cu drag înregistrez și pe acest voluntar fără plată.

De Mihai Veliciu și Aurel Lazar, memorandiștii întemnițați la Vaș, nici nu mai vorbesc. Voluntari fără plată și ei în slujba »Tribunei«.

Mai erau ei voluntari de aceștia, cari fără plată scriau la »Tribuna«. Fiul meu cel iubit Victor Stanciu, Gheorghe Ciuhandu, protopopii Traian Magieru, Costatin Gurban, Dr. G. Popoviciu din Lugoj; din Oradea: Aurel Lazar, Gheorghe Tulbure, Vasile Popovici, Nicolae Firu; din Beiuș: profesor Constantin Pavel și nesfârșitul șir de prieteni din afară cari fără plată emulau în colaborare la »Tribuna«. Vasile Goldiș era tot al nostru cu prețiosul lui scris ocazional până la fatala sciziune.

Un voluntar de aceștia ai scrisului fără plată eram și eu la »Tribuna« începând în 1884 când s'a înființat la Sibiu până la 1912, când s'a stins în Arad. Pe deasupra eram candidat girant al cambiilor »Tribunei« și girant moral până la sfârșit. După ce la anul 1904 împreună cu părintele Traian Vășianu ajunsesem a gira »Tribunei« fără nici o acoperire, zeci de mii de coroane, stăruiam pentru stăvilirea lavinii cambiilor girate de mine. Vasile Mangra, vicarul din Oradea, pe

care tot eu îl scosesem din girul »Tribunei«, când fusese ales episcop al Aradului, îmi ripostează: »Aşa-i cu dreptate: să girezi tu. Dar care ar fi titlul de drept dacă nu-i cu supărare?« — Păi pe tine te-a făcut »Tribuna« »Uncheşul« cu renume», »prin scrisul meu?«. »Da prin scrisul tău«. »Adică eu să şi scriu şi să şi plătesc masa de scris! Cum vine aceasta?«. Mă întoarsei către Oncu: »Nicolae nu mai girez«. În câteva zile puse în picioare Oncu comandita constituită din: Nicolae Oncu, Sava Raicu şi Roman Ciorogariu, reprezentată în afară prin Gheorghe Nichin. Aceste le amintesc numai ca ilustraţie a mentalităţii de apreciere a muncii.

Ar fi trebuit să încep cu Vasile Mangra. M'a reţinut însă prejudiciul publicului faţă de dânsul. Dar văz că nu pot trece peste el oricât de neplăcut ar fi gustului cetitorilor de astăzi, la care Mangra a trecut cu inventar ca trădător. Toate sunt zadarnice. Nu se poate scrie trecutul luptelor noastre naţionale fără amintirea călugărului Vasile Mangra*, precum nu se poate scrie istoria literaturii româneşti fără Ion Slavici. El a fost între animatorii marilor mişcări naţionale, cari au pregătit calea memorandumului cu juruinţe pe tricolorul românesc, ca cea a tinerimei dela Predeal. Fruntaş în delegaţia Memorandumului dela Burg şi pretutindeni alături de marele luptător Vasile Lucaci. Guvernul ungar a avut inteligenţa că pentru toate aceste merite naţionale să-i taie plata din buget, să interzică episcopului admiterea sa la catedră, şi să şarjeze cu vulgul »patriotic« seminarul. Plata ştearsă de guvern a pus-o eparhia, şi aşa profesorul oprit dela catedra sa care îl lega de loc şi ţinea sub control, a devenit liber. Şapte ani şi mai bine până la alegerea sa de vicar în Oradea,

* Pe vremea aceea Mangra era numai oaspe la noi, poziţia de vicar nu-i mai îngăduia învăluială cu »Tribuna«.

Vasile Mangra cutreeră Ardealul și România, agitând de sus până jos și punând la cale organizații de manifestații naționale. Pe românește zis, agitația i-a fost pâinea. Pe lângă aceasta, unica pasiune i-a mai rămas cercetarea de documente istorice ce l-a făcut membru al Academiei române. El a întemeiat »Tribuna« din Arad cu Lei 10.500 aduși din București*. Din banii aceștia am cumpărat cu 2000 fl. o tipografie hodorigită dela Aurel Bărcianu din Orăștie. Cum trebuia să depunem o cauție de 5000 fl. și să-i facem instalațiunea în Arad, cu girul aderenților Raicu-Moisă sus amintitii, am mai ridicat dela »Victoria« 2—4000 florini (nu-mi mai aduc bine aminte). Dela publicul nostru a mai colectat Mangra 4—5000 florini, precum își aduce aminte părintele Traian Vășianu, secretarul clubului comitanțens care a lansat lista de subscripție. Erau contribuții mici de câte 25—30 florini.

Tipografia dela Orăștie a fost așezată în casa Szántai din strada Aulich No. 1, acum »strada Ioan Rusu Șirianu« No. 2. Apare sub numele »Tribuna Poporului«. Numărul de probă a fost tipărit în Orăștie cu data de 25 Decembrie 1896/6 Ianuarie 1897, după care a urmat Nr. 1 tipărit în Arad cu data de 1/13 Ianuarie 1897. Prețul abonamentului pe an 10 fl., mai târziu urcat la 28 coroane, iar la numerele de Duminecă 1 florin 50 cruceri. Proprietar editor era Aurel

* După ruperea legăturilor politice cu Mangra, Slavici, Brote, acest din urmă își formează drept de la Tribuna pe baza unui reversal dela Mangra, că suma de 5000 florini pentru depunerea cauției la Tribuna a primit-o dela Eugen Brote. I-am răspuns că nu aflăm în archiva Tribunei urmă despre aceasta pretinsă provenință a cauției Tribunei. De fapt Mangra ne-a predat suma de 5000 florini (250 florini a cheltuit în București) cu destinația de cauțiune pentru Tribuna, fără nici o scrisoare, ci cu comunicarea verbală, că sunt adunați prin colectă dela prietenii noștri din București.

Bărcian, iar redactor responsabil Ioan Rusu Șirianul. Dela început apărea în cinci numere pe săptămână (patru pentru intelectuali și Nrul de Duminecă pentru popor). Cotidian s'a făcut numai la 1907 când puturăm aduce cauția de 10.000 florini cât se cerea la cotidian. După o însemnare a părintelui Vășianu în 1901 »Tribuna« avea de tot 2400 abonamente plătite.

În strada Aulich am putut sta numai până la 15-27 Octombrie 1900, când ne-a dat afară proprietarul sub teroarea conducătorilor politici maghiari exasperați de agitațiile naționale ale »Tribunei«. Astfel am ajuns cu tipografia în niște hurube, din str. Deák Ferencz, astăzi »Mihai Eminescu« No. 17, unde se afla banca »Victoria«, dar se pornise o nouă mișcare contra »Tribunei« și nu eram în siguranță nici aici. În sfârșit la inițiativa părintelui Vășian am cumpărat o hurubă de casă pe locul unde s'a zidit mai târziu palatul »Tribunei«, cu 3500 florini ridicați pe girul meu și al lui Vășian dela »Victoria«, înscriind-o provizor pe numele lui Vășian. La 1 August 1901 ne-am mutat în această casă modestă, dar a noastră. De aici ne-am mai mutat odată, sub durata edificării »palatului« în atelierile lui Maxim Vulcu de lângă gară.

Primul administrator adus de Aurel Bărcian din Orăștie odată cu tipografia, a fost Gheorghe Moldovan (care a stat până la 1903 când a urmat Gheorghe Nichin), om de treabă care s'a așezat ca negustor în Gavoșdia, în 1917 a fost internat la Sopron. În toată vremea aceea, părintele Vășianu voluntarul, era purtătorul de grijă al gospodăriei dela »Tribuna Poporului«. El își descrie astfel situația de atunci în informațiile ce mi le dă astăzi: »Referitor la plățile redactorilor, îmi aduc bine aminte, cum i-am plătit în rate, câte cu 5 ori 10 cor. neavând de unde a le da salariul pe luna întregă, și așa își trăiau zilele în mizerie și cu

jertfire, — iar când sosia Sâmbăta și trebuiau plătiți muncitorii, — cari nu căutau nici la idealul, nici la sărăcia ziarului, — alergam la unul și la altul dintre noi (acești noi eram eu, părintele Vățianu, Nicolae Oncu și Sava Raicu) ca să adunăm și să împrumutăm sumele necesare. Ani de-arândul am avut strămtorări de aceste și cu privire la procurarea mărcilor necesare la expediarea ziarului, pe cari le cumpăram zi de zi, căci pe două, ori mai multe zile deodată, nu aveam bani să le cumpărăm».

Sub acest regim au trăit redactorii până în 1903. După însemnările părintelui Vățianu, directorul ziarului Ioan Rusu Șirianu avea plată lunară 200 cor., redactorul Sever Secula 133, Ioan Branda 100, administratorul Gheorghe Moldovan 140 coroane. De mărimea plății n'ar fi fost, dar, sminteală, pentru că viața era ieftină. Când scriu acestea, întâmplător întră la mine Petru E. Papp fost redactor pe acele vremuri la »Tribuna«, acum protopop în Beiuș. »Câtă plată aveai, Petre, la »Tribuna«? »Optzeci coroane, dar aceștia erau atâția bani pentru mine de nu știam ce să fac cu ei, că mi se ajungea cu casă, masă 40 coroane, cu ceilalți cumpăram cărți și haine«. Și-mi aduc aminte de bietul Rusu cum ofta, că de ar primi salariul la prima, ar fi perfect mulțumit cu plata, dar așa cu țărâita se fărâmițează toată cu nimicuri. Oamenii de pe vremuri se țineau de »Tatăl nostru«, erau mulțumiți cu pâinea cea de toate zilele.

La aceste stări materiale mai adaug eu calamitățile mele redactionale. Directorul Rusu Șirianul era ziaristul de sânge crescut în redacția »Românului« din București, sub ochii marelui Rosetti unde lucra cot la cot cu Vintilă Brătianu, — învățat în meserie în redacția »Tribunei« din Sibiu, sub conducerea unchiului său Ion Slavici. Cuvântul lui era ca para focului și scria ușor,

dar începuse să se îmbolnăvească. Pe lângă el era inimosul slovac Gustav Augustini, care avea rubrica externă bine îngrijită, ceilalți câte unul doi lângă ei, băeți și buni și ușuratici și răi, cum e cazul apașului gazetăresc Emanuil Măglaș, Dumnezeu să-l ierte. Eu lucram ca voluntar alături cu ei. Când se întâmpla de Rusu era în concediu, de multe ori eram nevoit să scot eu singur ziarul, căci băieții se mai lăsau adormiți acasă, când ne ardea mai mult de a scoate ziarul bine. Intr'o vreme nu mai știam ce sunt, profesor ori redactor.

Cum am putut dar scoate ziarul cu puteri interne atât de reduse? Numai pentru că redacția noastră voluntară se extindea peste tot Ardealul și Banatul. Aveam valoroasa colaborare a celor doi mari agitatori naționali: Vasile Lucaciu și Vasile Mangra, meșteri ai condeiului. Dar fiecare preot, dascăl, profesor, intelectual de liberă profesiune, chiar funcționari care simțeau în sine duh poetic, studenți dela universitățile din țară și streinătate — erau colaboratori la »Tribuna« prin corespondențe, nuvele, poezii și dări de seamă, cari făceau ziarul viu, colorat, cu tot ce se întâmpla și ce se gândea în acele vremuri, pe plaiurile românești. Mulți dintre aceștia nu mai sunt între noi, dar cei vii cari vor citi aceste șiruri vor simți fiorii trecutului. Nu știu cum se face, dar de câteori se întâlnesc vechii colaboratori interni și externi ai »Tribunei« evocă în privirile lor »Tribuna« ce-i leagă sufletește ca pe eroii dela Mărășești, cari numai la auzul Mărășeștilor răspund mut: »și eu am fost acolo«. Adevărații eroi nu strigă.

Situația aceasta a durat până la 1903. Cei șapte ani răi dela 1897 până la 1903, sunt numărul sfânt al jertfei de sine pentru scoaterea ziarului independent care domina opinia publică românească și o ducea cu

pași siguri la ținta ajunsă în 1918. Accentuez: independent, pentru că noi dinadins ne feream de oficialitate. Nu ambiționam grațiile patronilor. În întreprinderile oficiale nu e viață. Nu eram noi rebeli, ci ostașii conștiinței cari stam în serviciul națiunii. Aici s'a dovedit că tăria sufletului e mai mare putere decât tăria fondurilor de rezistență, de cari noi n'am avut parte. Fără jertfă nu-i creațiune.

* * *

În anul 1903 atmosfera creată de »Tribuna« ne mâna înainte. Văzând Oncu cum ne sbatem sărăcuții de noi, ia însuși în mâinile sale chestiunea gospodăriei ziarului, își începe vizitele zilnice la »Tribuna«. La intrarea lui Gh. Nichin în funcțiune, se stabilește că în 1903 averea Tipografiei Tribuna face cor. 7.801'50 compuse din mobilier cu litere tocite și o mașină mare plană de tipar, stricate, mânată de putere de om și o mașină mică americană. În redacția ziarului se găseau directorul Ioan Rusu Șirianu cu salariu lunar de cor. 200, Iosif Schiopu cu cor. 120 și Sever Bocu cu cor. 100. Cu acest bagaj am intrat în 1904.

În 1904 s'a constituit „Tipografia Tribunei“ în comandită precum am spus mai sus din N. Oncu, I. Raicu și mine. Sita nouă a început să cearnă. S'a comandat o mașină de tipar Wörner dublu 13 și litere din Viena, iar salariile s'au urcat la: I. Rusu Șirianul cor. 280, Sever Bocu 160 și s'a sporit cu noul redactor Grigorie Iorga cor. 100. Abonamentele se sporiră și s'a încheiat anul cu un sold de avere Cor. 13.286'91.

Între anii 1905—1907 se mai spori redacția cu Dr. Dionisie Stoica (plată 150), Gheorghe Stoica (plată 150 cor.), corector girant responsabil Iova cu cor. 80. Giranții aceștia responsabili erau destinați să răspundă înaintea legii pentru articolele încriminate. Acesta a

traficat cu manuscrisele mele vândute dușmanului și a trecut granița. Ii dau deslegare arhierescă pentru păcatul său.

După sfaturile lui Dumitru Sturză din Karlsbad, despre care v'am vorbit, ne-am pus pe lucru pentru a da ziarului proporții mari din propriile puteri. Forța mare de muncă și talent care a fost Ion Roșu Șirianu începe a lăncezi pentru a muri în București la 1908, deplâns de toți câți l'au cunoscut și au apreciat marea lui valoare ziaristică. După el a urmat Sever Bocu la directoratul Tribunei. Domnul Sever Bocu a fost crescut cu „Tribuna“ încă din Sibiu. Om de inițiativă, îndrăzneț, talentat scriitor, atât de fericit întregit de sufletul subtil al soției sale, doamna Marilena, distinsă scriitoare și dânsa, era predestinat pentru mergerea înainte.

Intr'o dare de seamă din 1909 cu prilejul inaugurării palatului „Tribuna“, se face pomenire de foștii redactori ai Tribunei până la acea epocă, precum urmează: I. Rusu Sirianul, Ion Brândă, Gustav Augustini, Gheorghe Demeter, Emanuil Măglaș, Ion Delean, Ion Trifu, Ion Moța, Ilarie Chendi, Sever Secula, Sever Bocu, Ion I. Schiopu, Grigorie Iorga, Ilie Minea, Petre E. Papp, Ghiță Pop, Gh. Stoica, Dionisie Stoica, Ion Montani, C. Bucșan, Const. Savu, Iuliu Giurgiu, Constantin Cehan și Augustin Maior.

La acest tablou mai adaug tabloul redactorilor interni și externi în intervalul 1907—1912 alcătuit de Gh. Nichin. Anume interni:

Di Ioan Rusu Șirianu cu salar lunar 340 cor. în 1908 trecut și răposat în vechiul regat.

Di Sever Bocu cu salar 400 cor.

Di Iosif Schiopul cu salar 200 cor.

Di Ghiță Popp cu salar 200 cor.

Di Ion Montani cu salar 200 cor.

Di Eugen Goga cu salar 200 cor.

Di Constantin Bucșan cu salar 150 cor.

Di Radu Gavruș cu salar 100 cor.

Di Iuliu Giurgiu cu salar 100 cor.

Di Constantin Cehan cu salar 100 cor.

Di Constantin Savu, respon. cu salar 130 cor.

Colaboratori externi angajați cu leafă lunară:

Di Octavian Goga, onorar lunar 300 cor. un an cât a stat la Paris.

Di Ilarie Chendi, București, onorar lunar 100 cor.

Di Ion Agârbiceanu, preot lângă Sibiu, onorar lunar 100 cor.

Di I. U. Soricu, corespondent București onorar lunar 100 cor.

Di Bernhaut, corespondent, Paris, onorar lunar 100 cor.

Di Al. Ciura, profesor, Blaj, onorar lunar 50 cor.

Colaboratori ocazionali:

Dr. I. Lupaș, O. Ghibu, Vasile C. Osvadă, Aurel Esca, G. Todică, H. P. Petrescu, Anghel, Iosif, Gârleanu, Sadoveanu, Maria Cunțan, etc. cari au primit onorare 10—20—25—30—50 coroane de fiecare năvelă, foileton sau poezie. Afară de aceștia, notează G. Nichin, erau mulți corespondenți fără onorare.

Dar nici acesta nu este tablou complet. Mai remarc eu fugitiv din memorie pe doctorul Robescu din Roma, apoi Drul Nistor, Duma, frații Enea și Alecu Hodoș, protopopi, profesorii dela institutul pedagogic din Caransebeș, Sibiu și dela liceele Blaj, Brașov și gimnaziul Brad etc. etc.

Abonamentele cotidianului s'au urcat la 4000 iar n-rile de Duminecă tipărite anume pentru popor la 8—10.000 (nu-mi mai aduc bine aminte).

În vreme ce scriu după însemnările lui Nichin, la 1904 avem un incasso anual de cor. 23.464.33 la 1908, după sfatul lui D. Sturza dat în 1906, avem cor.

85.779'38 și succesive în 1909 cor. 93.755'34, iar în 1910 cor. 128.628'52. La 1909 instalăm în casa nouă a Tribunei și o librărie cu vie circulație și bune do-bânzi, baie de aur cum o numea Oncu.

În posesiunea acestor comori sufletești și bănești începem clădirile culturale. O casă cu un etaj clădită anume pentru un ziar. Piatra fundamentală o sfințește părintele Vațian la 26 Martie 1909. Sub piatra funda-mentală s'a așezat următorul act comemorativ.

Pentru urmași.

Prin vrednicia frunțașilor poporului românesc și prin iubirea de neam a frunțașului, Dr. Nicolae Oncu, deputat național în camera țării, fiind muncitori cu condeiu, Ioan Russu Șirianu, Sever Bocu, Gheorghe Popp, Ioan Montani, Dr. Constantin Bucșan și Constan-tin Savu, chivirnisitor enali acestei țări, Gheorghe Ni-chin, iar conducătorul tehnic al tipografiei Gheorghe Țăranu, așezatu-s'a această piatră de temelie prin Emil Tabekovits, arhitect, în anul Domnului una mie nouă sute nouă Martie 26 (Aprilie 8) spre a ridica în locul acesta clădirea ziarului național »Tribuna« menit să lucreze pentru apărarea și reîntegrarea națiunii româ-nești în drepturile ei istorice, pe acest pământ străve-chiu românesc, pentru izbânda deplină și finală a cauzei sale și pentru stăpânirea desăvârșită și de veci a lim-bei, culturei și naționalității românești în aceste părți de locuri. Fie ca acei ce vor ceti iarăși acest docu-ment să vadă visul nostru cu ochii și toate gândurile noastre sfinte și tainice aevea și deplin izbândite. Dum-nezeul părinților noștri să ne ajute! Dr. Nicolae Oncu, deputat în Camera țării, Sava Raicu secretarul băncii »Victoria«, Traian Vațianu parohul Aradului, doame-nele : Lucreția Russu Sirianu, Marilena Bocu, redac-torii : I. Russu Sirianu, Sever Bocu, Gheorghe Popp,

Ioan Montani, Constantin Bucșan și Constantin Savu, — apărătorul de drept al luptătorilor dela »Tribuna« Dr. Iustin Marșieu, — administratorul Gheorghe Ni-chin, arhitectul Emil Tabakovits, — muncitorii tehnici : Gheorghe Tăran, Silvestru Gruita, Emanoil Epescu, Alexe Budiu, Leon Muntean, Vasile Maniu, Ioan Hăl-măgian, Petru Teodor, Alexandru Sari, Petru Bălaș, Tanasie Halmagian, Augustin S. Deacu, Dumitru Boariu.*

La 11/27 Noembrie 1909 am sfințit eu asistat de protopopii Traian Vașianu și Procopiu Givulescu casa nouă zidită pe locul cumpărat de mine și Vașianu, si-tuat în fața reședinței episcopale a școalei de fete »Stroescu«, și a fundațiunii episcopului Goldiș ca o parte integrantă a așezămintelor culturale de sub ob-lăduirea episcopiei ortodoxe din Arad. În curând a ur-mat și achiziția casei vecine menită pentru desvoltarea noului așezământ cultural.

Era o formală invazie de lume adunată din tot Ardealul și de peste Carpați. Eu eram la acea cere-monie, vorba lui Vasilie Goldiș, frumos grăitorul ace-slei solemnități de profundă venerațiune pentru darul adus presei române. Dar când din graiul duios al d-lui Octavian Goga a răsunat evocarea memoriei lui Ion Russu Sirianul, răposat atunci, »Meșterul Manole« al acestei case de închinare a presei române, solemnita-tea s'a prefăcut în evlavie. Era și prohod și înviere, ca la sfintele Paști.

Presa română din Ardeal n'avea căpătâi până atunci. Acum a intrat în prima ei casă frumoasă, în însuflețire numită palat, căci palat era față de ce era mai înainte. În parter era așezată librăria cu contabi-litatea, în etaj saloanele redacției cu mobilier elegant

* Eu lipseam dela acest ceremonial fiind într'o excursiune de Paști pe Adriatica. R. C.

și tot confortul, redacția în contact direct cu hala mare de culegătorie, iar aceasta cu hala mașinării de de-subt prin scara internă. În funcțiune cu 2 mașini de cules Linotype »Ideal« și motrice, 3 mașini de tipar, 5 bucăți motoare electrice etc. Iar leafa redacțiunii și a personalului tipografic achitată la zi.

În situația aceasta înfloritoare s'a descărcat peste noi năpasta pentru pretinsa infracțiune a disciplinei de partid. Disciplina de partid, vezi Doamne, era formal, militarizată de către ofițerii de rezervă din anturajul camarilei de partid. Nu se vorbea cu noi decât în termenii regulamentului militar de serviciu. Pe vremea aceea ziaristul era ceva nou la noi, socotit bun a fi bătut pe umeri pentru temenelele așteptate dela el și a înfunda temnițelc politice. Ei au pierdut din vedere zicala, că mai ușor e să păzești o turmă de epuri decât o redacție de gazetari. Între drill și gândire e o distanță oarecare, socotesc eu. Ce să zic, în tensiunea dintre scriitorii dela »Tribuna« și »frunțașii« politici era ceva din variația celor două culturi și lăut. Nici aceasta n'ar fi fost ceva pentru noi dacă nu se aflau fonduri câștigate pe nemuncite pentru înființarea institutului tipografic »Concordia« cu »Românul« ei oficial. Din Arad bubuiau două tunuri pe două fronturi cari răsunau până la București și Budapesta, cu varii efecte.

Războiul între frați s'a terminat conform celor scrise mai 'nainte cu pacea lui Stere. Iată și stipulațiunile de pace.

PROCES VERBAL

Subsemnații delegați ai comitetului național român, pe deoparte și comanditarii ziarului »Tribuna« pe de altă parte, pătrunși de necesitatea de a restabili viața normală de partid, afirmând unitatea și solidaritatea națională, precum și de a asigura disciplina

de partid și a încheia pacea cinstită pentru toți, urmând astfel neînțelegerile iscate între comitetul național și ziarul »Tribuna«, am căzut de acord și am convenit la următoarea înțelegere.

1. Comanditarii ziarului »Tribuna« pun acest ziar, precum și ziarul »Tribuna Poporului« și întreaga avere a acestora, la dispoziția comitetului național, obligându-se de a îndeplini toate formalitățile ce se vor găsi necesare.

2. Comitetul național se va reîntregi prin retragerea demisiunilor din partea d-nilor N. Oncu, N. Ivan*, O. Goga, P. Givulescu și prin cooptarea de către comitet a domnului Roman Ciorogariu în locul vacant.

3. Comitetul național va lua asupra-și activul și pasivul societății în comandită »Tribuna«.

4. Ziarul »Tribuna« va fuziona cu ziarul »Românul« într-un singur organ al comitetului național.

5. În consiliul de administrație al ziarelor comitetului vor intra dnii N. Oncu și S. Raicu, iar d. O. Goga în comitetul de redacție al acestor ziare.

Chiar prin încheierea înțelegerii de față dispărând pentru totdeauna toate motivele de discordie, dispunem ca acest fapt îmbucurător să fie adus la cunoștința generală prin publicarea prezentului proces verbal.

Oradea la 5 Martie 1912 c. nsv

Delegații comitetului

Dr. T. Mihali

Dr. Iuliu Maniu

Dr. Romul Veliciu

Comanditarii »Tribunei«

Roman Ciorogariu

Sava Raicu

Dr. Nicolae Oncu

Acest act istoric a fost publicat în ultimul Nr. al »Tribunei« scos în 23 Februarie/12 Martie 1912. În acelaș număr s'a publicat și următorul cuvânt de despărțire al corpului de redactori aflați la lichidare în funcțiune.

*) Actualul episcop al Cujului.

»TRIBUNA«

6 Ianuarie n. 1897—12 Martie n. 1912.

Cu numărul de astăzi, după cum se poate ceti și în actele publicate pe paginile următoare, ziarul nostru încetează să mai apară independent, el fuzionează cu organul autorizat al partidului nostru național.

Aducând la cunoștința cetitorilor noștri această știre, le mulțumim din inimă pentru puternicul sprijin, ce ni l-au dat vreme de șasesprezece ani de zile așa cum am fost noi: adeseori »răzvrățiți«, dar totdeauna ostași fără de prihană ai steagului nostru național.

Cetitorii noștri nu ne vor uita.

Redactorii »Tribunei« :

Sever Bocu

Iosif I. Sciopul, Ioan Montani Gh. Stoica, Eugen Goga
Radu Găvrus Iuliu Giurgiu

Seara a fost mare banchet comun la care prietenii dlui Goldiș i-au oferit o pană de aur. Eu nu voiam să mă duc la acel banchet, dar dl Stere iarăș mi-a pus sula în coastă: dacă nu mergi sfinția ta nu mă duc nici eu. M'am executat, dar m'am despărțit de dragoste mea, Tribuna cu următorul discurs:

Doamnelor și Domnilor,

Savantul discută: care sentiment e mai mare: amorul de sine ori iubirea de patrie. Iubirea de patrie, afirmă francezul. Pentru iubirea de patrie trebuie să-ți jertfești amorul. »La voi, francezii învăpăiați« zice Max Nordau, așa este, dar nu și la alte popoare«. După mine sacrificarea amorului propriu pentru patrie, nu e chestiune de sânge, ci chestiune de cultură. La popoare idealiste iubirea de neam e superioară amorului și îl absoarbe pe acesta. Am avut și eu un amor, pe care l-am cultivat, cu toată căldura inimii, prin suferință și

jertfe, l-am scos din fașe până ce a crescut mare. Și eram cu tot sufletul, cu toată ființa legat de acest amor. Iubirea de neam mi-a cerut să-l jertfesc. L-am jertfit. Aceasta e povestea zilei de azi.

Adevărul este ca o peatră scumpă, care nu-și pierde valoarea ori unde ar ajunge ea. Brilliantul rămâne brilliant și în lumina soarelui și în întunec. Numai sfântul soare de sus este mai frumos decât el. Unde însă nu strălucește sfântul soare, brilliantul e lumina cea mai frumoasă, care luminează în întunec. Maestrul Caragiale a zis în firul unei discuții despre modestia scriitorului: Ce modestie? Eu am talent. »Uite mă, am talent«.

Zic și eu: eu am sentimentul adevărului. Adevărul meu e același azi, care a fost ieri. Eu nu intru ca renegat în comitetul național, ci duc cu mine convingerile mele adevărate, ca să luminez în ceața neîncrederii de care am fost înconjurat, și cred că în mijlocul acestei cețe va lumina mai frumos.

S'a încheiat actul păcii. Acest act este numai etapa păcii în suflete. Acum urmează să cucerim cetatea aceea, în care se sbat gândirile și simțirile iubirii de neam și tot ce este omenesc în om.

Când va fi și această cetate cucerită, atunci e pacea, pace. Evanghelia care azi s'a cetit în toate bisericile se începe cu cuvintele Mântuitorului: »Cine vrea să-mi urmeze mie, să se lapede de sine, să-și ia crucea și să-mi urmeze mie«, — iar eu închei evanghelia zilei românești de azi tot cu cuvintele Domnului meu Isus Hristos și zic tuturor celor de aici și celor de afară: »Cine vrea să-mi urmeze mie, să se lapede de sine, să-și ia crucea și să-mi urmeze mie«.

Doresc vestitorului păcii, d-lui Stere, să-și poată încorona opera și cu pacea din suflet. La mulți ani să trăiți!

Predarea averii s'a făcut după o evaluare minimală a imobiliarelor și tipografiei în suma de coroane 265.518'22, active și cor. 209.540'29 pasive plus cea mai mare clientelă de abonați ce a putut avea în Ardeal un ziar înainte de războiu. La aceste se mai adaugă și inventarul librăriei cu Cor. 23.960'39 active și cor. 10.257'24 pasive.

Atâta era rodul muncii noastre, grevată ce e drept de investițiile începutului dar cu capacitatea de a fi în scurtă vreme descărcată prin mâna binecuvântată a lui Oncu. Această operă s'a terminat.

Casele Tribunei au fost scoase la mezat, le-au cumpărat streinii, tipografia cu tot mobilierul elegant mutat la »Concordia« în casa »Românului«, iar astăzi înșiși »Concordia« cu tot avutul ei rămasă pe mâinile lui Vasile Goldiș, stă în judecată cu partidul care nu vrea să renunțe la acea avere a agoniselei noastre dala Tribuna și a dărnicii guvernului român din care s'a alcătuit averea Concordiei și să se formeze din ea o instituție culturală sub oblăduirea episcopiei din Arad, ci insistă să facă din ea ce au făcut alții din averea Tribunei*. Toate acestea pentru că sunt două feluri de oameni: Cei ce veșnic zidesc și cei ce veșnic distrug aceea ce zidesc alții.

Las să cadă cortina între accentele versului final dela evanghelistul Ioan (cap. 21, 25) »ci sunt și alte lucruri pe care le-a făcut unul și altul și care, dacă s'ar fi scris cu deamănuntul, socotesc că nici în lumea toată n'ar fi putut să încapă cărțile« ce s'ar fi scris despre luptele noastre naționale dela începutul până

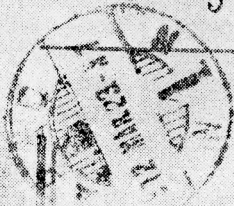
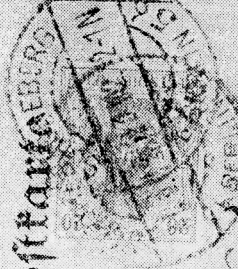
* Am scris aceste șiruri încă în viața lui Goldiș. Mi se spune că Goldiș a pierdut procesul față de partid și că dela primirea acestei judecăți fatale pentru el, căci trebuia să mai și iasă din casă, unde avea locuința gratis, i-s'a agravat boala și i s'a accelerat moartea.

la sfârșitul lor. Subliniez, până la sfârșitul lor, pentru că astăzi nu mai sunt lupte naționale, ci numai funerarii naționale. Las acest lucru altora mai tineri. Tot trebuie să vie odată rândul și celor ce muncesc.

Termin cu epitaful Tribunei: Cu jertfe s'a înființat, cu jertfe s'a susținut — și pe sine s'a jertfit.

Oradea, 1 Februarie 1934.

Postkartens

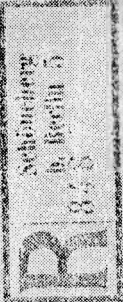
Geehr. Herrn

Roman R. Ciorgaru
Nr. 11

Sina uica

— Spinnrad

Ungarn

Mult-estimată domnule Ciorgari.

Ţi mulţumesc pentru extrem de
interesanta dumitale publicaţiune, pe
care ai binevid a tri-o trinitate — şi
care îmi clătina din temelii părerea
ce aveam despre "Ţările de la noi".
Cândată lumă, ce-i drept! — Dumnezu
s'o facă normală, oia ca Ţările re-
gionale să se potrivească legilor uni-
versale de dreptate şi omenie, măcar
la suprafaţă, dacă tuci în fund —
lucru de dorit pentru orice neam de
oameni!

Harul Ţatăii noastre al tuturor
asupra dumitale şi asupra mea, a
robului Ţeu, care iscăleşte, cu toată
Ţina,

Al dumitale servitor,

Ştefan I. I. I.

Caragiale

Schöneberg bei Berlin

Innsbruckeest. J.

Publicațiune Confidentă*

Contract

de societate comandită

Incheiat de-o parte între George Nichin, administrator și proprietar nominal al ziarului și tipografiei „Tribuna“ din Arad și Sever Bocu, redactor la ziarul „Tribuna“; iar de alta parte între Dr. Nicolae Oncu, director de bancă și deputat dietal, asupra obiectului de formare și constituire a unei societăți comerciale comandită, aici în Arad, precum va urma aci.

I. Părțile contrahente unanim recunosc și confirmă mai înainte de toate faptul, că astăzi atât ziarul „Tribuna“, cu dreptul de editură, cât și tipografia, unde se tipărește foaia „Tribuna“, împreună cu toate mașinele de tipar, motorul, literile și toate celelalte instalațiuni, cari aparțin azi acestei tipografii, — cari stau azi pe numele lui George Nichin, ca proprietar nominal, — mai departe diferite pretensiuni active, precum și casa cu intravilanul din strada Deák Ferencz Nr. 20, unde e instalată „Tribuna“ și tipografia și în fine întreaga cauție a ziarului „Tribuna“, dimpreună cu toate datoriile, ce însărcinează azi această întreprindere, toate acestea de facto și de jure formează indiscutabila proprietate a dlui Nicolae Oncu, societarul nostru extern, și reprezintă o avere curată de Cor. 50.000.—, adică cincizeci de mii Coroane.

II. Făcând noi această constatare, în interesul estinderii și al dezvoltării, dar mai cu deosebire în interesul stabilității acestei instituții de tipografie și de editură a ziarului „Tribuna“, și totodată pentru a-i garanta existența și a o pune în acelaș timp pe bază legală comercială, ne-am pus de gând și prin

*) Ca o anexă a studiului asupra „Tribunii“ publicăm en titlu de document f. actul de constituire a societății în comandită „Tribuna“.

aceasta hotărîm, și din aceasta simplă întreprindere industrială de azi, prin aceasta constituim o societate comercială comandită, căreia prin aceasta, îi dăm ființa, viața și existența independentă de timpuri și împrejurări, și mai ales în privința existenței a funcționării sale independentă de persoanele societărilor: dealmintrelea carea stă întru toate pe baza legii comerciale.

III. Stînd pe aceste baze legale, mai înainte de toate iarăș unanim o constatăm și declarăm, că noi prin formarea acestei societăți absolut nu avem în vedere nici un fel de interes privat, personal sau familiar al nostru, sau al următorilor noștri legali sau societari, ci urmărim exclusiv numai un scop cu totul impersonal, la care nu încap și nu va putea să încapă nici odată nici un fel de interes privat al nimăruia.

Anume, — scopul clar și inalterabil al societății noastre este: înființarea și susținerea pe baze comerciale a unui institut de tipografie, de editură a ziarului „Tribuna“ și de librărie, pentru cultivarea limbei și literaturii românei și peste tot, pentru promovarea intereselor noastre naționale-române pe toate terele economice, financiare, culturale și politice, pe căile și cu mijloace legale: în special, pe lângă aceste, principalul scop al societății noastre este: editarea și asigurarea existenței ziarului politic-național de astăzi „Tribuna“, chemat și dator să stee întotdeauna în serviciul, să urmeze și să lupte pentru programul partidului național-român.

Societatea noastră se formează pe timp nedeterminat; și noi dorim și hotărîm însă ca ea să existe pentru totdeauna ca atare, cu scopul ei mai sus indicat și cu totul independentă de persoanele, cari fac sau vor face parte cu timpul din societate, și totodată enunțăm și aceea că întreaga avere mobilă și imobilă a acestei societăți, este și va rămânea pentru totdeauna intactă, indivizibilă, inalienabilă, stînd ea pentru totdeauna numai în serviciul cauzei și al scopului aci lămurit a societății noastre: — pe scurt, societatea aci formată de noi și institutul acesta tipografic, de editură și de librărie, este și dorim să rămână cauză și chestie de onoare națională pentru tot Românul, și noi prin aceasta pentru totdeauna o punem sub scutul onoarei naționale.

Premiînd toate aceste dispoziții generale, contractul prezent, se încheie pe bazele și sub condițiile ce urmează aci mai jos:

1. George Nichin și Sever Bocu intră în societate, amîndoi ca membrii interni, și aduc în societate numai munca lor: cu acel adaus însă, ca nici unul, nici altul, dar nici următorii lor în societate, — afară de cazul prevăzut, clar hotărît mai jos,

— nu au drept la nici un fel de venit din toată întreprinderea, atât a ziarului cât și a tipografiei, editurii și a librăriei; ci fiecare își va primi și are drept numai la plata sau salariul, ce îl are azi în funcția ce o ocupă acuma la institut, sau în funcția ce o va ocupa mai târziu, sau la plata și salariul ce i-se va stabili mai târziu, în sensul contractului de față.

Se declară totodată și aceea, că nici unul din acești membri interni și nici următorii lor, fie legali, fie testamentari, fie societari simpli, nu au și nu pot forma nici odată, și sub nici un titlu, nici un fel de drept de proprietate, sau de posesiune, sau de dispoziție, nici asupra averilor societății și nici asupra venitelor societății, ci din contră față de orișice persoană, pe scurt față de toată lumea, întreaga avere a societății, cu scopul și destinația sa inalterabilă, va rămânea pentru totdeauna intactă, pentru toate timpurile, și între toate împrejurările, oricine vor fi și vor deveni și pe viitor ca membrii ai acestei societăți.

Toate aceste dispoziții se aplică și obligă și pe toți membrii actuali și viitori externi ai societății.

2. Dr. Nicolae Oncu intră în societate ca membru extern și prin aceasta dă și predă de facto și de jure în proprietatea și la libera dispoziție a societății, casa din strada Deák Ferencz nr. 20, în care se află instalată azi tipografia și ziarul „Tribuna“, dimpreună cu întreaga cauză a ziarului „Tribuna“, cu dreptul de editură a acestui ziar, cu tipografia, editura de cărți, librăria și toate instalațiunile aflătoare azi la tipografia G. Nichin, — pe scurt, în mod irevocabil și fără rezervă dă și predă societății toată averea activă și pasivă, ce se află azi la tipografia „Tribuna“ pe numele G. Nichin, de sine înțeles însă, dimpreună cu toate datoriile, ce însărcinează azi, sau vor însărcina pe viitor această întreprindere comercială și anume: după inventarul dresat anume spre acest scop, cel puțin în două exemplare egale, dintre cari unul se păstrează la institut sub îngrijirea membrilor interni, iar al doilea și eventual al treilea la mâinile membrilor externi și respective a comitetului executiv.

3. Pe aceste baze întreprinderea industrială de azi, numită: „Tipografia G. Nichin“, dimpreună cu editura ziarului „Tribuna“, cu librăria și cu toate apertinențele acestei întrinderi se transformează în societate comercială comandită, sub firma: „Tribuna“ instituit tipografic, Nichin și Cons.“ și astfel se înființează și se va susține pe timp nedefinit, exclusiv spre scopul pentru care s'a întemeiat în sensul acestui contract.

În legătură cu aceasta și pentru și mai bună clarificare și evitare de orice îndoieli, de nou se enunță în mod absolut obligator, atât pentru societarii actuali, cât și pentru cei fiitori,

că întreagă averea acestei societății, atât cea de față, cât și cea viitoare, este și rămâne pentru totdeauna inalienabilă și indivizibilă, astfel că nimenea dintre societari, niciodată, nu va avea nici un drept de a cere absolut nimica din aceasta avere, și tot asemenea nu va avea nici dreptul de a cere desființarea și nici lichidarea acestei societăți, — dar totodată nimenea dintre societari nu va avea dreptul să ceară nici un fel de parte și nici un ban din venitele societății, afară numai de cazul unic prevăzut mai jos în contractul de față.

Din contră, se decretează, că toate venitele societății, pentru totdeauna, în fiecare an, după subtragerea speselor și după achitarea passivelor, se vor adauge către averea și respective către capitalul societății, — sau apoi mai târziu, după ce societatea va fi provăzută cu toate instalațiile de lipsă, escedentele din venitele anuale se vor folosi pentru crearea și alimentarea de fonduri, cari în general și în prima linie vor servi peste tot interesele societății, anume pentru estinderea și consolidarea afacerilor și operațiunilor societății, — principal însă se vor folosi mai vârtos și în prima linie pentru asigurarea existenței și viitorul ziarului „Tribuna“, precum și a personalului angajat în serviciul societății, special și în prima linie pentru personalul din redacția „Tribuna“ și în al doilea rând pentru personalul din administrația societății, — neînțelegând însă aci personalul tehnic din tipografia societății.

Dreptul de a lua toate aceste dispoziții și a stabili în aceste direcțiuni toate legile și regulamentele de lipsă, în general dreptul de a hotări absolut asupra tuturor acestor chestii, le compete membrilor externi și respective comitetului executiv, de care va fi vorbă mai jos.

4. Din toate acestea este evident și noi contraheții o constatăm unanim, că noi, membri interni și externi de azi, precum și următorii nostri în societate și firmă, nu suntem și nu voim să fim pentru persoanele noastre proprietari adevărați, ci numai proprietari nominali, detentori și propriaminte administratorii și chivernisitorii acestei averi, până când va dura mandatul nostru de administrare sau mai bine zis, până nu va înceta dreptul nostru de membri și societari și dreptul de a signa firma societății în sensul acestui contract.

Pentru clarificare, declarăm și aceea însă, că toate aceste dispoziții se aplică numai asupra raporturilor dintre noi și peste tot numai la membrii interni și externi ai societății, prezenți și viitori; iar față de alte persoane streine, tertia pars, de comun acord noi recunoaștem și confirmăm din partea noastră, în mod irevocabil, dreptul absolut de proprietate pe partea membrului

sau a membrilor externi din societatea noastră asupra întregii averi a societății, cu aceea restricție însă, că nici unul din acești membri externi nu va avea dreptul să dispună altfel asupra acestei averi, care în special nici odată nu poate forma obiect de moștenire, sau de vindere și peste tot, nu poate forma obiect de înstrăinare pentru nimenea.

5. Drept urmare a dispozițiilor de mai sus hotărîm încă precum urmează: afară de cazul unui eventual concurs ordonat de tribunal la cererea creditorilor, — societatea nu se va desființa și nu va înceta de a funcționa niciodată, și anume nici prin moartea, nici prin repășirea și nici prin eschiderea a nici unuia dintre membrii ei actuali și viitori, nici interni și nici externi, ci în toate aceste cazuri, societatea se va întregi dela sine în sensul acestui contract și va continua să funcționeze nealterată, tot pe aceste baze, însă cu alți membrii noi.

6. În ceea ce privește numărul și calitatea societărilor, facem următoarele dispoziții:

Membrii interni, cari contribuie numai cu munca lor la scopurile societății, sunt și vor rămânea pentru totdeauna cel mult doi și se vor alege și denumi întodeauna dintre personalul, care stă și va sta și pe viitor direct și exclusiv numai în serviciul institutului tipografic și respective în redacția ziarului „Tribuna“, cu acel adaus însă, că dreptul de alegere al comitetului executiv este absolut și ilimitat și nu este legat nici de persoanele din redacție, nici de persoanele din administrație.

Dreptul de denumire, precum și dreptul de revocare sau eschidere din societate a membrilor interni, aparține întodeauna comitetului executiv, care se va institui pe baza acestui contract și care exercită atât acesta, cât și toate celelalte drepturi garantate pe partea sa în acest contract, prin intermedierea și sub numele membrului sau a membrilor externi, înregistrați la tribunal în firma societății.

Toate hotărârile aduse de comitetul executiv în toate aceste afaceri și comunicate cu membrii interni prin membrul extern din firmă, sunt inapelabile și absolut obligatoare pentru membri interni.

Dreptul unui membru încetează: prin moarte, repășire sau eschidere, care poate urma în toate cazurile prevăzute în legea comercială și afara de aceasta special în toate cazurile de purtare incorectă, în societate sau afară de societate, sau în cazuri de neglijare a afacerilor societății, sau în caz de abandonare sau nesocotire a principiilor politice-naționale profesate prin ziarul „Tribuna“ și în deosebi, acest drept încetează ipso jure în toate cazurile, când contra unui membru intern, din par-

tea oricui și pentru ori și ce fel de pretensiune s'ar fi ordinar măcar numai vre-o execuție de escontentare.

În general, toată îndreptățirea de a fi membru intern în societatea noastră, fiind chestie de absolută încredere, în caz de orice conduită incorectă, fie în treburile societății, fie în viața publică, precum și în orice caz de abuz sau de neglijență, ori și care membru intern oricând și fără nici un drept de protest sau de apelată poate fi, nu numai, ci trebuie eschis și șters din firma societății, pe baza hotărârei comitetului.

Ce privește îndeosebi drepturile și atribuțiile membrilor interni, aceste sunt în prima linie normate și regulate în condicele comerciale, în sensul căruia și totodată pe bazele acestui contract, membrii interni și în deosebi conducătorul firmei și a afacerilor societății, este îndatorat a încheia și a prezenta în fiecare an, cel mult în trei luni după anul nou, la mâinile membrilor externi și prin aceștia la mâinile comitetului executiv, atât inventarul cât și socoțile și bilanțul încheiat de pe anul expirat, pentru censurare și aprobare; special față de societatea noastră, dreptul și dorințele membrilor interni sunt principal de natură administrativă: a conduce și a îngriji toate afacerile și operațiunile comerciale și financiare ale societății, precum și averea și toate venitele ei, sub responsabilitate personală și solidară; și mai cu deosebire membri interni pe lângă ascultarea votului și aprobarea membrului extern au și dreptul și datoria de a conduce atât partea tehnică, cât și personalul tehnic dela institutul tipografic, cu dreptul de denumire și de fixarea salariilor persoanelor aplicate ca muncitori în atelierul tipografic și în librăria institutului, precum și cu dreptul de eschiderea lor din serviciul societății, în sensul legilor și a regulamentelor în vigoare.

Astfel întreg personalul de serviciu tehnic din tipografie și din librărie, precum și celalalt personal de serviciu propriu, stă imediat la ordinea și sub disciplina membrilor interni, dar totodată și sub răspunderea lor.

Hotărât se face excepție pentru membrii interni, și principal pentru personalul angajat în redacția ziarului „Tribuna”, care formează de sine o corporație deosebită și care atât în privința denumirii sau instituției, cât și a salarizării și totodată și în privința eschiderii sau demisionării din redacție, stă sub ordinele și la dispoziția comitetului executiv, care în toate aceste cazuri judecă suveran și fără de apelată și care își exercită și execută toate aceste drepturi și hotărâri prin organul său legal: prin membrul extern înregistrat în firma societății.

Chestia de a intra și de a fi primit, sau de a nu fi primit cineva în șirul personalului de redacție a ziarului „Tribuna”,

fiind o afacere de încredere, — trebuie să stabilim acest drept de denumire și de demisionare pe partea comitetului executiv pentru toate cazurile, în cari comitetul din partea sa află, că cutareva membru din redacție, prin purtarea sa incorectă socială sau politică, nu merită mai mult această încredere.

Dorim însă, ca atât la instituirii, cât și la dimisionări de redactori sau de corespondenți, să se asculte și opinia corpului de redacție și în special opinia membrului intern, care este totodată eventual și membru în redacția ziarului, ca astfel să se purceadă întotdeauna, întrucât este numai cu puțință și în toate chestiile de redacție în cea mai bună înțelegere; se enunță însă, că votul corpului de redacție nu obligă în mod absolut pe comitet, care e liber să purceadă după cea mai bună judecată a sa.

Dorim și hotărîm în fine totodată și aceea, că pe cât este cu puțință, dintre membrii interni unul să fie luat și denumit din personalul de redacție, iar celalalt din personalul de administrație al institutului; în caz de lipsă comitetul poate face însă abatere dela această regulă.

7. Numărul membrilor esteri poate fi dela unul până la maximum cinci, astfel, că societatea nici odată în total nu va putea avea mai mult de șapte membri, înțelegând aci și pe membrii interni și pe membrii comitetului executiv, dacă și aceștia vor voi să intre cu toții în societate și în firmă, ca membrii esteri, sau dacă nici nu vor intra în firmă.

Se hotărește însă, că nici unul dintre membrii esteri, sau dintre membrii comitetului executiv, nu poate fi luat dintre membrii, cari sunt, sau vor fi aplicați în orice calitate în serviciul institutului tipografic, sau în redacția ziarului „Tribuna“, ci din contra toți membrii comitetului trebuie să fie absolut bărbați independenți, cari nu stau nici într'un fel de legătură de pendență de societatea noastră, sau de ziarul „Tribuna“.

În special, cece privește rostul și misiunea comitetului executiv, amintit mai sus ne grăbim să o recunoaștem cu toții, că atât ziarul „Tribuna“, cât și tipografia lui de astăzi, sunt întemeiate și susținute până aci de conmembrul nostru estern Dr. Nicolae Oncu, dimpreună cu Sava Raicu și consorții lor aci nenuminați, cari însă, împreună cu Sava Raicu, în interval au abdicat de drepturile lor, și împreună cu sarcinile existente le-au predat consoțului Dr. Nicolae Oncu, care pe această bază se prezintă astăzi singur ca și proprietar al acestor averi, însă nu pentru persoana, nici pentru familia, și nici pentru următorii săi legali sau testamentari, dar nici pentru succesori săi, ca membrii esteri în societate, ci exclusiv numai pentru scopul mai sus pomenit, pentru care s'a întemeiat această societate,

cu acest institut tipografic, cu averea sa proprie indivizibilă și inalienabilă, pentru totdeauna.

În vederea acestui fapt, și mai vârtos, în vederea scopului public național, pentru care se întemeiază această societate, cu acest institut, cu ziarul „Tribuna“, și totodată (și peste tot cu aceasta avere), — pentru conducerea, susținerea și controlarea acestei instituțiuni comerciale și naționale, prin aceasta se institue un comitet executiv, al cărui scop principal este îngrijirea și controlul, ca întreaga avere de față și viitoare a societății să rămână pentru totdeauna intactă și întru toate să se folosească exclusiv numai spre scopurile, pentru cari s'a întemeiat acest institut, în virtutea acestui contract.

Afară de acest drept general de conducere și de controlă, comitetul executiv, la propunerea membrului sau a membrilor externi, are dreptul să denumiască și să demisioneze atât pe membrii interni ai societății, cât și pe redactorii și corespondenții ziarului „Tribuna“, și are totodată și dreptul de a fixa salariile tuturor funcționarilor aplicați în serviciul institutului, precum și salarul tuturor redactorilor și corespondenților; mai departe are dreptul și datorința de a discuta și hotărî deosebit, sau după buna sa chibzuială, dimpreună cu membrii interni și externi asupra tuturor afacerilor mai importante ale societății, și îndeosebi, comitetul executiv, ascultând și opinia corpului de redacție, sau a unor persoane din redacție, pe cari le ține de mai vrednice de încrederea sa; are dreptul de a discuta și decide atitudinea și peste tot direcțiunea politică a ziarului „Tribuna“, cu aceea restricție însă, că acest ziar stă astăzi și trebuie să stea pentru totdeauna exclusiv în serviciul partidului nostru național român, ca organ al său de publicitate.

Acest comitet executiv stă actualminte din membrul extern, înregistrat și la tribunal în firma societății, Dr. Nicolae Oncu, apoi din încă neînregistrat la tribunal Sava Raicu și încă alți doi membrii, nenumiți aci cu numele, cari însă împreună cu Dr. Nicolae Oncu și Sava Raicu compun astăzi comitetul executiv, care poate fi întregit cu timpul până la maximum cinci membrii.

Depinde numai dela voința lor, ca toți patru, eventual cinci membrii ai comitetului să intre în societate ca membri externi, sau apoi să rămână nominați numai, având și în unul și în altul caz în general tot aceleași drepturi și datorințe față de societate, din momentul, în care vor primi dela membrul extern înregistrat în firmă aceea notificare în scris, că sunt aleși și admiși ca membrii ai comitetului executiv.

În caz dacă unii dintre membrii comitetului nu intră cu

numele, nici în firma dela tribunal ca membrii externi, și nici în contractul special încheiat între societari, în toate aceste cazuri, toți acești membrii nominați afară de contract, comunică cu membrii interni și peste tot în toate afacerile societății, prin intervenția membrului extern înregistrat în firmă,

Încât pentru prezent și până la alte dispoziții dintre membrii comitetului executiv, numai singur Dr. Nicolae Oncu intră ca membru extern în societate și firmă, apoi Sava Raicu intră numai ca societar afară de firmă, numai pe baza și în sensul acestui contract, unde figurează expres și nominat ca membru din comitetul executiv, — iar ceilalți doi membri din comitet, sunt deja, și rămân nominați înaintea noastră prin Dr. Nicolae Oncu, și totodată, pe această baza intră în comitetul executiv, afară de firma și afară de contract; astfel că noi atât membrii interni, cât și membrul extern, prin aceasta o declarăm și mărturisim, că îi cunoaștem și le recunoaștem toate drepturile, ce le compet în temeiul contractului de față și a bunei ordine dela institut, întocmai ca și când numele lor ar fi înregistrat sau măcar și numai indicat în acest contract.

În caz de vacanță a unui loc de membru extern, sau peste tot de membru în comitetul executiv, dreptul de denumire a altui membru în locul vacant le compete celorlalți membri sau celui alt membru extern, respective celorlalți membrii din comitet; astfel, ca acest drept de denumire se exercită totdeauna în colegiu, cu acel adaus însă, că denumitul trebuie să aparțină și să profeseze programul partidului nostru național român. Astfel se fac pe viitor toate întregirile și suplînirile membrilor, pentru toate locurile decretate de vacante prin comitet sau devenite vacante din orice fel de alte motive.

8. Dreptul de membru extern, precum și de membru al comitetului executiv, încetează deasemenea prin moarte, repășire sau prin eschidere din societate și din comitet. Dreptul de eschidere îi compete totasemenea comitetului executiv și propriamente celorlalți membri din comitetul executiv și poate urma în cazuri de purtare incorectă sau păgubitoare, precum și în cazurile de orice fel de abuzuri sau neglijare a afacerilor societății și în fine când respectivul iese sau lucră în orice formă contra partidului și programului nostru politic național.

În contra acestei eshideri, — precum și în contra eschiderii unui membru intern din societate, — nu se admite nici un drept de protest sau de apelată.

Precum s'a anunțat mai sus la membrii interni, — respective față de membri interni, — se decretează și aci, că dacă se va ordona orișice fel de execuție, pentru orișice fel de da-

torii private, personale și contra unui membru estern, înregistrat sau numai simplu membru în comitetul esecutiv, — acest membru, prin acest fapt, ipso jure se consideră și declară de eschis din societate și comitet, și dacă este înregistrat în firmă, ca membru estern, imediat trebuie șters și din registrul firmelor dela tribunal, fără de întrebare și fără de consentimentul său.

Atât la înregistrări, cât și la ștergeri din firmă a membrilor interni sau esterni, se recere totdeauna hotărîrea comitetului esecutiv, care are datorița a se îngriji și de aceea ca în firmă să fie înregistrați în regulă doi membri interni și cel puțin unul estern.

9. Membrii esterni și respective membrii comitetului esecutiv, nici acuma și nici pe viitor nu vor primi și nu vor avea dreptul să ceară nici un fel de salar sau remunerațiune pentru lucrările, serviciile sau ostenețile lor, fiindcă întreaga lor poziție și activitate la institutul tipografic și la ziar este și va rămânea pentru totdeauna numai un „officium nobile“, fără nici un fel de plată.

Ce privește pe cei doi membri interni, stând ei ambii în serviciu și fiind ambii salariați deja, fie la administrație, fie în redacția ziarului „Tribuna“ — afară de acest salar, nu au nici un drept nici la venitele societății și nici la altfel de remunerațiuni pentru gestiunea afacerilor firmei până atunci, când societatea va fi desplătit toate datoriile ei de astăzi, și afară de aceasta încă toate datoriile, ce se vor face cu zidirea și instalarea casei și a atelierelor societății din strada Deák Ferencz, însă și atunci, amândoi împreună numai la 10%, adică zece procente din venitul curat anual al societății, conform hotărîrii ce o va aduce în aceasta afacere, la timpul său, comitetul esecutiv, și anume în semn de recunoștință pentru girarea afacerilor și signarea firmei societății și în fine pentru o deosebită răsplătire a muncii lor depusă în interesul societății, cu acel adaus însă, că la stabilirea venitului curat nu se vor computa și nu se vor detrage interese după capitalele investite nici în casă nici în atelierul societății.

Revenind aci asupra capitalului și respective asupra averii curate, depusă în societate prin membrul estern Dr. Nicolae Oncu, se rectifică, că aceasta avere curată, în loc de Cor. 50.000 — reprezintă numai o valoare de Cor. 40.000 adică patruzeci de mii Coroane, precum este anunțată și la tribunal.

10. Se hotărăște, că afară de afacerile și lipsele curente, de exemplu cumpărarea de hârtie pentru fipar sau alte lipse de birou, atelier sau librărie, nici unul dintre membrii interni, sub rezponsabilitate personală și materială, fără de știrea și ex-

presa învoire a tuturor membrilor externi din societate, nu poate conrage nici un fel de datorie, și afară de spesele normale zilnice, dar mai vârtos afară de spesele zilnice ale institutului nimenea nu poate face nici o comandă și nici o investiție oneroasă în sarcina societății ; afară de răspunderea lor materială, toți aceia, cari vor lucra contra acestor dispoziții își pierd toate drepturile și trebuie eschiși și șterși din firmă.

11. Atât membrii actuali ai societății și atât cei interni cât și cei esteri, prezenți și viitori, fac vot solemn, că renunță de buna lor voie și că nu au nici un drept, nici ei, și nici următorii lor, nici la averea și nici la venitele acestei societăți, și sub jurământ întăresc, că vor respecta aceste dispoziții atât ei cât și următorii lor. Toate aceste dispoziții se aplică și la întreg comitetul executiv.

Tot sub raportul respectării și a păzirei cu credință a acestui contract și a instituțiilor create prin acest contract, -- noi cu toții, provocându-ne la cauza noastră sfântă națională, punem întreagă afacerea aceasta sub scutul onoarei naționale.

Dacă s'ar întâmpla, ca în orișice fel de afacere isvorită din acest contract să se ivească divergențe de vederi sau conflicte între membrii interni și esteri, sau și între membrii comitetului, sau în fine între comitet și membrii interni și esteri, dorim și dispunem, ca toate aceste conflicte, fie principiale, fie de natură financiară, să se complaneze în sinul și între membrii societății și ai comitetului.

Și dacă această complanare pe această cale ar fi imposibilă, pentru toate controversele și conflictele de orice natură, ce s'ar naște între membrii societății și între membrii comitetului executiv, — noi delegăm prin aceasta un juriu care să judece definitiv și cu deplină putere și a cărui judecată să fie absolut obligatoare în toate aceste chestii, pentru toate părțile.

Acest juriu va sta din trei persoane ; una aleasă și denumită de membrii interni, eventual esteri, alta denumită de comitetul executiv și a treia, ca prezident, va fi denumită de acești doi membri din juriu ; în caz însă dacă aceștia nu ar putea conveni cu votul lor unanim asupra acesteia a treia persoană, în acest caz se designează întotdeauna, ca prezident al juriului prin directorul „Asociațiunii române aradane“.

Judecata acestui juriu, va substitui întotdeauna judecata forurilor civile și va fi absolut obligatoare pentru toate părțile, fără alt drept de apelată.

12. În caz de disolvare a societății, din cauze independente de voința noastră și a următorilor noștri în societate, întreaga avere a societății va trece în proprietatea și sub admi-

nistrațiunea „Asociațiunei naționale române din Arad“, cu acel adaus, ca să se administreze acolo în cont separat de alte averi ale „Asociațiunei“; iar în caz, dacă atunci nu ar exista nici „Asociațiunea“, sau dacă eventual după aceea s'ar desființa și ar înceta de a funcționa și „Asociațiunea“, — în acel caz întreaga avere a societății noastre va trece în proprietatea și sub administrarea diecezei gr. or. române din Arad, în ambele cazuri sub denumirea de fundațiunea „Tribunei“ și totodată sub aceea condiție, ca venitele acestei fundațiuni să se folosească pentru toate timpurile și în general pentru scopurile culturale ale neamului nostru românesc.

Bun e gândul nostru. Bun e Dumnezeu și Îl rugăm ferbinte să ne ajute nouă și la aceea ce am început aci.

Dat în Arad la 8 Mai 1909.

Urmează subscrierile.

Pentru autenticitate:

BCU Cluj / Central University Library Cluj **Dr. Nicolae Oncu.**

